

Přítomnost

ROČNÍK XIV

V PRAZE 13. LEDNA 1937

ČÍSLO 2

V Německu nevládne Hitler

Jedním z nejpoutavějších zjevů v dějinách přítomné doby je paradox, jemuž ještě nebyla věnována dostatečná pozornost. Zatím co moderní doba má nesporný sklon ke kolektivismu a mnozí dokonce jsou přesvědčeni, že po devatenáctém století individualismu přichází dvacáté století kolektivismu, pozorujeme, že v mnohých zemích, a to právě v těch, kde kolektivismu učinila největší pokroky, současně se rozrůstá do obudných, v dějinách dosud nepoznaných rozměrů osobní moc jediného jednotlivce. Čím byl despota nebo satrapa starověké říše proti dnešním diktátorům v čele mnohamilionových národů? Téměř jen matným náznakem stavu, který po mnoha staletích zachvátil planetu v nesrovnatelně větším měřítku. Snad nikde není tento zjev tak nápadný jako v sovětském Rusku, kde stamiliony jednotlivců zanikají pro větší slávu kolektivní ideje, a současně jediný jedinec je nejmocnějším diktátorem světa.

Tento zvláštní vývoj, spějící tak nezvyklým a často strašným způsobem k uskutečnění hesla, aby bylo jedno stádo a jeden pastýř, způsobil patrně, že lidé dnes čtou s takovou vášní údaje o vynikajících jednotlivcích, že vzniká nová odrůda životopisných románů se svými Mauroisy a Ludwigy. Krásná literatura splnila daleko větší měrou své poslání v tomto směru než sociologie. Je přece zřejmo, že hlad po životopisech vznikl z úžasu nad jednotlivcovou mocí, že vzdělaný svět hledá v životopisných románech vysvětlení, které mu dosud nepodařilo sociologie, jak je možno, že dnes, kdy jedinec je písečným zrnem v poušti, některý se promění v skálu, tyčící se nad okolní písečnou zmetí.

Osobní poměry v diktátorsky ovládaných zemích jsou ovšem předmětem zvědavosti především z prakticky politických důvodů. Chce se vědět, kolik má kdo moci, kdo by mohl koho odstranit nebo nahradit. Ale v pozadí je stále základní úžas nad možností, že se v některých zemích vynořili lidé, o kterých nikdo nevěděl a kteří se „přes noc“ — na příklad přes onu, za které vyhořel berlínský říšský sněm — stali nejen pány, ale despoty a na první pohled téměř majiteli země, jež je do té doby neznala. Pravda je ovšem, že nevyrostli přes noc a že se neobjevili z ničeho nic. Pravda je, že v těchto případech nastává radikální výměna garnitur ne mezi politiky, kteří již jsou v této živnosti zavedeni, nýbrž mezi vládnoucí garniturou těchto uznávaných držitelů moci a dotud neznámou garniturou lidových tribunů, kteří jdou s lidem výš, aby jej strhli níž.

Občan, který čekal na Hitlera.

V roce 1928, dlouho před převratem v Německu, byl jsem několik měsíců ve velikém středoněmeckém městě. Seznámil jsem se tam s bývalým námořním důstojníkem, jenž po válce přes pokročilejší věk přisedlal, vystudoval obchodní vědy a v době, kdy jsem se s ním setkal, byl na nejlepší cestě státi se syndikem svazu středoněmeckého průmyslu. Tento muž, jehož energie a střízlivost je zřejma z uvedených dat, ohromil mne jednoho dne neuvěřitelným sdělením. Chodí-

vali jsme spolu denně a denně jsme se hádali. Byl to uvědomělý nacionalista a moje obhajoba versailleské smlouvy ho vzrušovala k zběsilosti. Ale zvykli jsme si jaksi na každodenní hádky, a tento Němec byl mimo uvedenou vlastnost příjemný společník a v soukromých věcech čestný člověk. Když jsme se svými četnými hádkami spřátelili, zeptal jsem se ho jednou v souvislosti s naprosto nepolitickým rozhovorem, co by bylo jeho životním snem. Chvilí neodpovídal, pak začal mluvit, jako by mi vyprávěl své nejosobnější tajemství, že touží po dvou věcech. Především by chtěl objevit metodu na výrobu zlata, tímto způsobem by zaplatil Německu reparace a obnovil jeho blahobyť; za druhé by se chtěl zmocnit kultury choleroých bacilů, s ní by jel do Paříže a roztrousil by je po hlavních nádražích a jiných zalidněných místech.

Čtenář se asi usměje pošetilosti tohoto muže, jako jsem se jí usmál já. Ale vzpomněl jsem si na ni po německém převratu, vzpomínám si na ni často i dnes, když v říšskoněmeckém tisku čtu hesla německé propagandy nebo různé nápady dnešních německých činitelů na vysokých i méně vysokých místech. Dokud Hitler ještě jezdil jako jeden z mnoha politiků a dokonce jako politik nejvysmívanější po německých městech a zemích se svými zápalnými projevy, řekl leccos, co se zdálo ještě pošetilejší než životní sen onoho námořního důstojníka. Ale situace v Německu byla tehdy již taková, že většina lidí, zajímajících se vůbec o politiku, měla takové „životní sny“, a když se objevil agitátor, který nemluvil o vysokých politických problémech, nýbrž o věcech, které byly ve směru oněch „životních snů“, tu nešlo vůbec o to, co říkal; šlo o to, že tito lidé cítili, že v tomto muži žije jejich vztek a hněv, jejich zoufalství i naděje. Hitler má, pokud jde o Německo a o něj samého, zcela pravdu, když se směje intelektu a tvrdí, že vůbec nezáleží na rozumnosti toho, co politik lidem říká. O Hitlerově řečnění bylo napsáno již mnoho, vykládá se, že působí svým přednesem, že působí na ženy svým zjevem atd., ale nezdůrazňuje se dostatečně, že Hitlerovi se dařilo lavinou řečí objektivisovat, vyjevit, jí samé vyjevit duši davu. Právě v tom, že se nesnažil mluvit ani logicky, ani vzdělaně, je vysvětlení jeho úspěchu. Můj muž ze středního Německa, jenž je dnes jistě hakenkreuzlerem — pokud jímž už snad nepřestal být — cítil za Hitlerovy řeči něco, co nemohl cítit za řeči Brüningovy nebo Wirthovy, Loebeovy nebo Hugenbergovy, cítil, že tento řečník by jel s choleroými bacily do Paříže a že by byl ochoten stát se alchymistou, aby zachránil Německo — vždyť byl beztak obklopen astrology a výrobci horoskopů.

Hindenburg.

Při tom je třeba si uvědomit, že třída, vládnoucí ve výmarském Německu, byla těmto „novým metodám“ stejně cizí, jako jim byl blízký německý lid, zejména jeho střední stav sám. Nezaručená slova Hindenburgova, že nepovolá za kancléře „toho českého frajtra“ (dieser böhmischen Gefreitern) byla by vysvětlena nechutí německého šlechtice k člověku, který za použití barnumské reklamy mluvil s pěnou u úst páté

přes deváté, propagoval vulgární antisemitismus a častoval odpůrce nadávkami, stejně jako jeho ctitelé sami vyprávěli, že nosí bič, kterým sám jednou zpráskal nějaké své odpůrce. Pokud jde o Hindenburga, přistupovalo k tomu ostatně, že Hitler na veřejné schůzi prohlásil, že Hindenburga beztak přežije a že tedy na jeho vůli nezáleží. A přece rozhodla jeho vůle a dokonce to byla jeho vůle poslední, jež pak Hitlera uvedla v úřad hlavy státu. Také zde, abychom se vrátili k úvodní poznámce o nepoměrném vlivu jednotlivce, setkáváme se s paradoxním zjevem, že hlavu státu dosadila konec konců dohoda několika osob na vedoucích místech.

Skuteční vládcí.

Nebyli to ovšem jednotlivci v přísném slova smyslu. Byli to jednotlivci, kteří představovali určité třídy a skupiny, ale v jejich rukou byla přece a právě proto složena všechna moc. Snad později jednou budou vysvětleny podrobnosti hry, kterou se hakenkreuzlerské hnutí stalo pánem Německa, dnes lze se jen domnívat, že je neznámo ještě množství sensačních událostí a okolností, na nichž byli zúčastněni jak zástupci německých junckerů, tak armády, tak státní tajemník Meissner, věrný služebník nejrůznějších pánů (Eberta, Hindenburga i Hitlera) a Hindenburgův syn Oscar. Ale i bez těchto podrobností je dnes každému, kdo soustavně sledoval události v Německu, jasna jedna věc, kterou lze stručně vyjádřit slovy, že v Německu nevládne Hitler a že tam nikdy nevládl. Vládne v tom směru, že jeho někdejší běsnění proti židům se zatím stalo zákonem; že jeho ideolog Rosenberg popletl hlavy celé německé vědě, která hodnotí dnes vědecká díla podle toho, jaký nos mají jejich autoři; že dnes statisíce Němců musí zjišťovat svou prababičku; že byly změněny barvy země a každý Němec musí přát při pozdravu zdar muži, který chtěl přinést zdar každému Němci. V každém tomto smyslu vládne Hitler v Německu, ale přesto, že to je hodně a že tato vláda znamená mimořádně mnoho pro budoucnost a budoucí generace, není to všechno. Pánem německého hospodářství je Schacht, pánem armády je generální štáb daleko více než ministr říšské obrany Blomberg, a ministrem zahraničí není Rosenberg, nýbrž Neurath. Na nejdůležitějších místech nesedí noví lidé, nýbrž lidé starší, lidé starého režimu, lidé, kteří přežili Viléma, přežili Výmar a mohou přežít Hitlera.

Röhm.

Röhm a jeho případ je tragickým pevným bodem ve změní postav, seskupených kolem Hitlera. Tento muž, jenž byl patrně jediným člověkem, který bral hnutí skobového kříže vážně, musil zemřít právě proto. S lidského hlediska to byl odpuzující zjev. Jeho zvrácenost byla obecně známa ještě dříve, než byla úředně ohlášena po jeho odpravení, jeho brutalita byla pověstná. Přece však je možno podle vztahu jednotlivých hakenkreuzlerských podvůdců k němu posoudit celkový postoj těchto lidí vůbec. Je příznačné, že Goering se nadšeně zúčastnil příprav akce proti němu, že Goebbels váhal mezi Hitlerem a Röhmem a že pro ostatní politiky a státníky, převzaté z výmarského Německa, prostě neexistoval. Röhm jako vůdce úderných oddílů, jejichž vznešeným posláním podle jeho názorů bylo drancovat dobytou zemi a mstít se hýřením za léta persekuce, neměl patrně sám ponětí o tom, jak došlo k Hitlerově kancléřství, jaké závazky musil Hitler

převzít a jaký je ve skutečnosti poměr sil mezi hitlerismem a zástupci starého režimu, věčné druhé vlády Německa, která do Ebertovy, Hindenburgovy i Hitlerovy říše přenesla svůj vliv sice s malými změnami, ale v podstatě přece jen bez otřesu. Röhm dopltil na naivní víru, že v Německu vládne Hitler. Armáda ho odstranila právě prostřednictvím Hitlerovým, a Hitler, vykonávaje její vůli, znovu posílil svou domnělou vládu.

Goering.

Vedle Hitlera vystihl Goering nejlépe, oč jde. Příbuzenským vztahem k porýnskému magnátu Thyssenovi byl předurčen, aby tvořil pojítka mezi Hitlerem a těžkým průmyslem. Vžil se do této úlohy tak dokonale, že dnes je více zástupcem kapitalismu než hitlerismu. Jako bývalý vojenský letec, dnes dokonce generál, je současně mužem, kterého armáda přijala do svého středu. Kdo má za sebou těžký průmysl a armádu, nepotřebuje úderníků a hysterického hnutí, jež si myslí, že boj proti židům skutečně rozhodne o blahobytu Německa. Proto Goering dnes stále hlouběji zapadá do lůna věčně vládnoucí třídy Německa, junckerů, průmyslníků a vojáků. Proto se také nejčastěji vyslovuje jeho jméno, když se mluví o Hitlerově nástupci, a tento fakt sám zase ukazuje, jak hitlerovské hnutí v Německu konec konců prohrává ve prospěch svých měnicích se vůdců, neboť naprosto nepředstavitelné je, že by se Hitlerovým nástupcem mohl stát některý z vůdců radikálního hitlerismu, ať by to byl Goebbels nebo Darré nebo Ley, kteřížto dva poslední dávno již jen symbolisují začátky Hitlerovy „vlády“ a setrvávají na svých místech v úplné bezmoci jen proto, že v širokých vrstvách, oddaných z dřívějších dob Hitlerovi, musí být udržována iluze, že hitlerismus a jeho staří vůdci jsou u moci.

Překvapující vzestup někdejšího vojenského letce Goeringa, muže celkem neznámého, vysvětluje se hlavně tím, že nejdříve, ještě před uchvácením moci, pochopil, které síly nakonec vždycky v Německu vyhrávají, ať vlaje nad říší jakýkoli prapor. Goeringova příslušnost k hnutí skobového kříže vyčerpává se snad udivující schopností nadávat, ale i ta se v poslední době projevuje stále vzácněji. Naposledy slyšel svět Goeringův řev za procesu proti domnělým zhářům říšského sněmu; vědomí, že se někdo může odvážit a dokonce se i odvažuje polemizovat s ním a dokonce si z něho tropit blázna na německé půdě, chvějící se pod jeho těžkými kroky, rozněcovalo ho do nepřičetnosti, a tak se stalo, že se Goering nezapomenutelně blamoval, když na Dimitrova po jeho osvobození křičel, že se s ním vypořádá, až z pravomoci soudu přejde do pravomoci jeho policie. Byla to planá hrozba, jejíž planost Goeringovi asi vysvětlili zajímaví lidé. Ani Hitler, ani Rosenberg, ale lidé kolem generálního štábu a pana Schachta, lidé, v nichž Goering ctil třídu věčných držitelů moci. Těmto kruhům se tehdy nehodil konflikt se sovětským Ruskem, jako se jim dnes nehodí výstřednosti v protibolševickém tažení. Dali tehdy Goeringovi lekci, že řev je daleko méně účinný prostředek než tichoučká práce v pozadí, a Goering se podrobil nejen pokud šlo o Dimitrova, ale i vůbec pokud jde o metody politického boje. Od oné doby lze zaznamenat jen málo výbuchů Goeringova vzteku a od oné doby září jeho hvězda stále silněji, až se konečně před nedávnou dobou stal vedle Schachta nejdůležitější osobou v hospodářském životě země. To není nahodilé spojení. Německý kapitál, jenž se jistě

nikdy tak neveselil, jako když se tvůrce hesla o zlomení úrokového otroctví Feder stal profesorem na technice, spatřuje v Goeringovi a Schachtovi ručitele svých zájmů, při čemž Goering ručí za to, že je bude podporovat jeho nacionálně „socialistické“ hnutí. Vzájemná důvěra nejen působí, že Goering je vlivem těchto kruhů považován za případného nástupce Hitlerova, ale také ospravedlňuje předpoklad, že právě Goeringa by si německý kapitál vybral za vůdce v případném boji proti hnutí skobového kříže. On je nepochybně mužem, který by nejspíše mohl stanout v čele země, až by reakce z jakýchkoli důvodů považovala za vhodné vyjít do popředí, ujmout se vedení a veřejně přiznat situaci, která v Německu již dávno trvá a jejíž hlavní známkou je, že v Německu nevládne Hitler.

Goebbels.

Bylo by logičtější vzít nyní na pořad Goeringova blíženca a vzájemného protektora Schachta, ale jeho protihráč Goebbels je příliš zajímavý zjev, abych mohl odolat touze říci o něm již nyní několik slov. Goebbels a všechno jeho počínání je vysvětlitelné jeho literárními neúspěchy. Skutečně, světové dějiny si někdy dovolují nehorázné žerty. Sedmdesátimilionový národ se musil převrátit, aby Goebbels mohl napsat dílo ministrovské, když se předtím marně pokoušel o dílo mistrovské. Kniha, kterou napsal jako ministr propagandy, má konečně onu publicitu, již jako romanopisec tak záviděl knihám Mannů, Wassermannů a jiných -mannů, kteří byli v leckterém ohledu opravdoví muži. Dnes běhá po světě mnoho německých redaktorů, kteří házelí do koše Goebbelsovy rukopisy a byli za to později sami hozeni na mrchoviště života bez vlasti. Pověstné heslo o asfaltové literatuře zrodilo se z Goebbelsovy závislosti na literární úspěchy jiných, jako dnes u nás mnoho lidí cítí v hrudi fašistické háráni při pohledu na úspěchy Čapků, Langra a j. Ze vzteku na literaturu začal Goebbels dělat noviny a v nich pak projevil nesporné mistrovství propagační, v čemž je Hitlerovým blíženecem a jeho literárním doplňkem, takže nakonec přece ukojil svou literární ctižádost jako průvodce muže, jenž hlásá heslo *Blut und Boden* a je cizí všemu asfaltovému, pokud nejde o autostrady.

Goebbels má daleko menší formát než Goering, je daleko více literátem než politikem, a jeho nejvýznamnější vlastnost je, že dovede nedostatek prozíravosti nahradit velikou opatrností. Je to heslařský žonglér, jenž přihrává osobám na jevišti nápady a proto na něm smí rovněž vystupovat, občas dokonce jako hlavní mluvčí. Patrně má opravdu nějaký vztah k socialismu — snad z doby, kdy novinařil jako literární ztroskotanec — a v určitých dobách byl považován za vůdce jakéhosi radikálního křídla v Hitlerově hnutí. Pozoruhodné bylo, že téměř nevystoupil v době kolem 30. června. Tvrdilo se tehdy, že měl styky s Röhmem a že s ministrem zemědělství Darrém a vůdcem pracovní fronty Leyem zamýšlel jakési radikální akce. Je však hodně podobno pravdě, že Goebbels, jemuž upírat chytrost by nemělo smyslu, prostě počítal a snad i dnes ještě počítá na zhroucení Goeringovy oportunistické spolupráce s kapitálem a pro tyto případy drží v ohni železko socialistického radikalismu. Opatrnost, s níž postupuje, je stejně veliká jako jeho zloba proti Goeringovi, jenž se stal tím, čím chtěl být on, druhým mužem v zemi.

Je vysoce pravdě nepodobné, že by Goebbels jako iniciativní politik kdy mohl mít úspěh. Jeho nevhled-

nost musila německá věda okrášlit vynalezením termínu „nachgedunkelter Schrumpfergermane“, čímž se vedle Germánů, kteří dodatečně zhnědli a celkem také nevyrostli, objevili Germáni, kteří dodatečně ztemněli. Toto oficiální schválení Goebbelsova zjevu nemohlo zvýšit jeho popularitu. Goering dovede být děsný svým řevem a vztekem. Goebbels je hašteřivý, hádavý, hysterický. Goering je nesporně muž, Goebbels je zženštilý. Psychologicky je jeho podrážděnost vysvětlitelná pocitem méněcennosti, způsobeným tělesnou vadou. Zatím co Goering přes svou vášnivost a nespoutanost nakonec přece našel cestu k věčnému zdroji moci v Německu, Goebbels se ani na ministerském křesle neuklidnil, jeho politická koncepce je romantická a on sám zůstává propagačním pomocníkem. Má nápady, ale nemá ideu. Pro Goeringa není vážným soupeřem a nenávidí ho snad právě proto, že to ví. Při tom je směšné, myslí-li si někdo, že spor těchto dvou mužů by mohl jakkoli měnit situaci v Německu. Goebbels by byl vyřizen v okamžiku, kdy by zanechal své opatrnosti. A at je jeho nenávisť jakkoli veliká, je si toho patrně vědom stejně jako toho, že situace vůbec nepřipouští možnost boje mezi vedoucími lidmi strany.

Schacht.

Hjalmar Schacht, rodák obce, která byla po válce přivtělena k Dánsku, je, jak již jeho jméno naznačuje, nejnordičtější osobou dnešní říšské vlády, nordičtější než Hitler a Goebbels dohromady. Nordickou lest, kteréžto označení si propagátoři skobového kříže vymysleli pro starší a daleko méně vznešený pojem, uplatnil s imponantní energií a důsledností v oboru finančního a hospodářského života. Schacht není antisemita a mohl si ještě za Hitlerovy vlády několikrát dovolit srozumitelné narážky, že antisemitismus považuje za nevěcnou hloupost. Pro Třetí říši je nepostradatelný proto, že je uznáván kapitalisty celého světa, tedy i zahraničními židy, jejichž vliv v mezinárodním finančnictví je nezlomen, jako skvělý odborník a reprezentant německého hospodářství. Vyhrál nad Federem a ostatními hospodářskými poradci Hitlerovými z jeho vlastní strany z týchž důvodů, ze kterých Neurath vyhrál nad Rosenbergem a ze kterých Fritsch je větším pánem v armádě než Blomberg. Hakenkreuzlerskému hnutí imponují tito představitelé starého systému, jež tak nenáviděli, svými styky, svým společenským vystupováním a vším tím, co odlišuje panskou třídu od lidového hnutí. Pro vůdce hnutí skobového kříže je povznášející pocit, že tito velcí páni se k nim přidali. Tento pocit je patrně tak úchvatný, že jim dává zapomenout, že se v podstatě oni sami přidali k velikým pánům. K tomu přistupuje, že hnutí skobového kříže nemělo opravdového hospodářského teoretika, mělo jen hospodářské romantiky a demagogy, kteří se v počátcích Třetí říše na všech stranách, zvláště při mezinárodních poradách, setkávali se smíchem.

Pro Hjalmara Schachta, jenž má nejen přátele, ale i obdivovatele v Anglii, Americe a jinde, bylo hračkou přesvědčit nové držitele moci, že nikoli on potřebuje je, nýbrž oni potřebují jeho. Podobá se pravdě, že mu od počátku pomáhal Goering, takže mezi těmito muži vznikl vztah vzájemného protektorství. Schacht je autorem finančně imperialistického plánu, založeného na geniálně prosté myšlence, že v dnešní době je věřitel větší chudák než dlužník. Německo je dnes dlužníkem většiny evropských zemí, vyvážejících suroviny a obilí,

a protože nemůže a nechce platit devisami, vyváží průmyslové výrobky v netušeném rozsahu a zmenšuje i tím svou nezaměstnanost. Za Schachtova hospodářského vedení má Německo dokonce naději, že se stane i finančním dlužníkem bohatých velmocí, především Anglie.

Osoby nerozhodnou.

Z osobních vztahů, které tu byly vylíčeny, lze vyvozovat závěry jen s velikou opatrností. Je pravda a celý vývoj Německa po hitlerovském převratu, zejména události z 30. června, potvrzují, že v Německu nevládne Hitler, že tento pověřenec národa, jak se sám rád nazývá, je ve skutečnosti pověřencem starého systému, jež chtěl porazit a jenž naopak porazil jeho tím, že se s ním spojil. Ale tyto věci, o kterých lze volně mluvit mimo Německo, jsou nedotknutelným tajemstvím pro Německo samo. I kdyby to věděl celý svět, Německo samo se nedoví do posledního okamžiku, kdo mu vládne. Německé propagandě se podařilo přesvědčit velikou část německého veřejného mínění, že tato sedmdesátimilionová země musí zbrojit, protože patnáctimilionové Československo ji chce přepadnout. Veřejnost, která uvěří takovému nesmyslu, uvěří jistě tím spíše něčemu, čemu věří i ostatní svět, že totiž v Německu vládne Hitler. Zde je riziko hry německé reakce, že totiž na nordickou lest, kterou nastražila Hitlerovi, nasadne celý národ, že jednoho dne bude pravda, co reakce jen předstírala, a že další vývoj půjde proti ní. O tom ovšem nerozhodnou osobní vztahy, spory a řevnivosti. O tom rozhodne především hospodářská situace a vše ostatní, co rozhoduje o popularitě každého režimu. Bude-li v Německu stoupat blahobyť, podaří-li se mu obnovit spolupráci s ostatním světem, dostane-li úvěr a otevrou-li se mu nějakým způsobem zdroje surovin, pak je možno, že tento dějinný experiment revolučně reakcionářské koalice proběhne bez dalších otřesů a Hitler vejde do dějin jako veliký restaurátor říše, zatím co dějiny budou mlčet o skutečných pánech země, kteří použili Hitlerovy neskutečné totální moci pro své účely. Půjde-li vývoj opačným směrem, bude-li bída růst, pak může nastat situace, kdy obě strany budou vzájemně na sebe svalovat odpovědnost a kdy sám Hitler bude dokazovat, že dosud ve skutečnosti nevládl. Odhad, komu se pak podaří nastoupit skutečnou vládu, je nemožný. Náznakem řešení by snad mohlo být právě jen to, že druhý nejmocnější muž říše, Goering, je ve spojení se skutečnými pány Německa, při nejmenším stejně mocný jako Hitler, jenž se s nimi nikdy tou měrou nesblížil.

Karel Blažek.

poznámky

Copak je to za vojáka?

Pane podplukovníku-lékaři dre Jaroslave Durychu, dočetl jsem se v „Poledním listě“ pana Jiřího Stříbrného, že jste napsal v „Akordu“ „výmluvný, krásný, rozhodný a pravdivý“ článek pod titulem „Pláč Karla Čapka“. V tomto článku mi zazlíváte, že jsem svými „Bajkami o válce občanské“ pomáhal

„legální vládě španělské proti všelijakým generálům a jiným zivlům nepořádným. Jest Karel Čapek horlivým přívržencem legální vlády španělské a nemůže v počínání generálů spatřovati nic jiného, než zločin“.

Tedy nejprve, aby tohle bylo jasno, nejsem horlivým přívržencem legální vlády španělské; nejsem horlivým přívržencem

žádné cizí vlády, protože mně do ní nic není; mne zajímá, kdo vládne nám a jak nám vládne, ale cizí vlády mě zajímají jen potud, pokud jejich zájmy a plány jsou našemu národu a státu příznivé nebo nepřiznivé. To je první věc. Druhá věc je, že počínání generálů, kteří dělají politiku, provozují puče a vzpoury, prodávají kusy své vlasti a posílají ve jménu vlastenectví proti svým krajanům Berbery a cizí kumpanie, nepovažují opravdu za nic jiného nežli za zločin. Snad je to názor civilisty, ale rozhodně je to názor občana, který nemůže být přívržencem toho, aby kdekoliv v civilisovaném světě rozhodovali o domácím režimu na svou pěst generálové se svými kanony a leteckými pumami. Měli jsme sice jen svého Gajdu a Kobzínka, ale děkujeme uctivě za vojáky tohoto druhu.

Tolik podotýkám pro případ, že článek v „Akordu“ psal spisovatel Jaroslav Durych; zdá se však, že jej psala osobnost jiného povolání, a sice vojenský lékař dr. Jaroslav Durych. Neboť psáno tam jest: „Jsem vojenský lékař. Muži jsou pro mne rozděleni do tří skupin: A, B, C, podle jejich způsobilosti k vojenské službě. Poznal jsem za dlouhá léta, že každá z těch skupin má svou vlastní morálku, A, B a C. Čtu tedy Karla Čapka nikoli jako spisovatel, nýbrž jako vojenský lékař. Poznávám jeho C a bojím se. Bojím se všeho, co jest C. Umím si představit, co by se stalo, kdyby se morálka C zalíbila povětší části národa.“ Pláč Karla Čapka (nad španělskou tragedií) je prý „civilistický a prozrazuje, že Karel Čapek nikdy nesloužil na vojně, patře odjakživa do skupiny osob s klasifikací C. To, že hanobí generály, byť španělské a povstalecké, a to, že drží palec legální vládě, není ještě zdaleka to hlavní. Jest ještě něco horšího“ (dokonce „největší hřích proti českému jménu“), „a to jest morálka nezpůsobilých, kterou jest náš lid přeplněn. Jest to taková morálka způsobilá, na první pohled lidová a lidumilná a uctivá a laskavá, jakou by musil člověk pohledat, ale jen pozor!“ Nic bližšího se však o té morálce C v citovaném vojensko-lékařském nálezu nedočítáme; i musíme soudit, že ten „největší hřích proti českému jménu“ je přece jen to, hanobí-li někdo „povstalecké generály“ a drží-li palec „legální vládě“.

Dobře, mám tedy tu čest mluvit nikoli se spisovatelem, nýbrž s vojenským lékařem ppluk. drem Durychem: i dovoľte, abych se jako civilista a občan otázel, pod jaké písmeno vojenské klasifikace a morálky náleží aktivní podplukovník, který tak okázale dává najevo opovržení k těm, kdo pokládají za nežádoucí zjev politické a povstalecké generály, vedoucí za cizí pomoci válku proti zvolené vládě své země. Chápu, že katolický spisovatel může nenávidět cizí vládu, která se dopustila nelidských činů vůči církvi a náboženskému citu. Tíže už chápu, jak může český člověk chovat tolik sympatií k armádě generála Franca s jejími masakry — a s jejími spojení. Ale hájí-li veřejně generály této sorty muž, který se při tom představuje jako vojenský lékař, pak je každý civilista a občan oprávněn, aby si takového vojenského lékaře pozastavil a zeptal se ho, jak to vlastně mní. Rádi bychom nechali slovo katolíkovi i spisovateli, neboť svoboda slova a svědomí náleží příliš hluboko do naší civilistické a nevojenské morálky. Ale svou šavli a své hvězdičky jste, doktore Durychu, měl nechat doma, neboť se nerýmují ani s literární... ani s tou politickou stránkou vašeho článku. Je mi líto, že jako civilista kategorie C vás musím upozornit na jistě zvyklosti vašeho stavu.

Rádím vám, držte se pro příště ve svých člancích jen svého titulu spisovatelského. Jak víte sám, bylo už jednou nutno dost namáhavě vysvětlovat, že jistý článek o panu Stříbrném, ve kterém bylo, nemýlím-li se, cosi o jeho páchnoucích nohou a podkarpatských medvědech, nebyl projevem vojenského lékaře, nýbrž spisovatele; neboť vojenského lékaře by tehdy ta záležitost stála málem jeho vojenskou distinkcí. Dnes už ovšem pan Stříbrný dávno není ministrem vojenství a jeho noviny otiskují s pochvalou článek vojenského lékaře Durycha, kterážto poklepaní na rameno vám ze srdce přejí. A po druhé nebylo jasno, obrací-li se otevřeným dopisem v tisku vojenský lékař k nejvyššímu veliteli armády nebo katolický spisovatel k osvěcnému filosofu, který jaksi mimochodem byl hlavou státu. Uprímně řečeno, my občané všech kategorií vojenské způsobilosti nevidíme rádi, není-li o takovýchto věcech dost jistoty právě v tom oboru státní služby, na kterém nám musí záležet nejvíc.

Ale snad by stačilo něco jiného, abyste sebe sama i nás ušetřil takových nepříjemností: literární takt, pane Jaroslave Durychu; ale tato výzva se týká už jen spisovatele.

Karel Čapek.

Mravní odzbrojovani

Nevíme, jak lépe by bylo lze označiti diplomatickou hru, která se rozvíjí mezi Francií a Anglií na jedné a Německem na druhé straně a Itálií, kolísající mezi oběma, než těmito slovy. Bylo to snad nejlépe vidět na tom, jak Francie a Anglie (zejména Francie!) přijaly německo-italskou odpověď na svou notu z 26. prosince stran transportů dobrovolníků do Španělska. Ona nota, stručně řečeno, navrhovala Němcům a Italům (podobně také Rusům a Portugalcům), aby všechny transporty dobrovolníků nebo tak zvaných dobrovolníků byly zastaveny a aby se dobře kontrolovaly všechny příchody do Španělska. Jak na to Německo a Itálie odpověděly? Odmítly snad tento podnět a prohlásily, že budou ve svých transportech pokračovat? Ani zdání. To by znamenalo, že na sebe berou odpovědnost za otevřenou intervenci a za kazimírství, a víc než o cokoliv jiného v nynější diplomatické hře jde o to, tuto odpovědnost se sebe svrhnout a uvalit ji na protivníky. Fašistické mocnosti naopak odpověděly asi takto: „Prosím, milerády zastavíme všechny transporty a všecku podporu, ale jen tehdy, učiní-li to také všechny státy ostatní a budou-li znemožněny všechny formy přímé či nepřímé intervence; a nejlépe by bylo, kdyby se ze Španělska vyvezli všichni nešpanělsí bojovníci a všichni političtí agitátoři, ať patří ke kterékoli národnosti nebo straně. Nestane-li se to, vyhrazuji se si volnou akci čili volnou ruku.“

Každý si snadno domyslí, jak těžko je takové absolutní odříznutí Španělska od ostatního světa provést. Kontrolu o svých bojovnících jednotkách mají jistě fašistické státy, protože ty jednotky úřední cestou verbovaly a posílaly. Proto by jim nebylo nesnadno odvolat je. Ale o skutečných dobrovolnících, kteří tam šli z demokratických států anebo z emigrace, takové kontroly není a být nemůže. Proto je velice těžko takové bojovníky ze Španělska odvolávat nebo je po Španělsku shánět. A kdo to také má provádět na cizím území? Je tedy celkem zřejmé, kam tato německo-italská podmínka míří. Němci i Italové patrně dobře vědí, že je nespínitelná a stává ji asi právě proto, aby se pak mohli vymlouvat, že nebyla splněna a že tedy oni nemohou za to, co se bude dál dít. Další taková podmínka je zastavit všechny formy nepřímé intervence. To by konec konců mohlo znamenat, že se do Španělska nesmí prodat ani hřebík, a snad i to, že se v cizích novinách vůbec nesmí psát pro tu či onu stranu. (I tohle totiž už jednou Italové zahrnuli pod pojem nepřímé intervence.) Přísně vzato je i tato podmínka neuskutečnitelná a právě proto asi byla položena. Čili co tu provádí německá a italská diplomacie, je pravý opak toho, čemu Angličan říká fair play.

Ale teď to nejzajímavější. Když to všechno uvážíme, čekali bychom, že Francouzi a Angličané odpovědí Němcům a Italům: „Vidíme do vašich klíčků, víme co chcete a co také skutečně budete dělat, a proto nám dejte pokoj; budeme intervenovat také a naplno.“

Jenže tohle se nestalo. Proč? Protože by tím Francie a Anglie byly na sebe vzaly mravní odpovědnost za další vývoj událostí k otevřené intervenci a k rozrůstání srážky ve Španělsku v konflikt evropský. Němci by se pak mohli vymlouvat: „My jsme chtěli úplnou izolaci španělské války, vy jste ji znemožnili; proto máte odpovědnost vy.“ Proto na příklad „Populaire“, list strany Blumovy (pochybujeme, že by francouzská diplomacie mluvila jinak než list ministerského předsedy), naopak napsal asi tohle: „Prosím, pánové! Chcete úplnou izolaci Španělska? Chcete vyvezení cizích bojovníků a agitátorů? Chcete úplně uzavřít transporty bojovníků odkudkoli? Zajisté máte na mysli také zastavení transportů z Maroka! Chcete přísnou kontrolu na hranicích? Prosím, velmi rádi. Souhlasíme s vašimi podněty a považujeme je za vhodnou základnu k jednání. Učiníme, seč budeme, abychom je splnili. Ale honem se už posadíme k zelenému stolu a jedněme, jak to všechno uskutečnit.“

Těto metodě se říká brát vítr s plachet anebo morálně odzbrojovat. Teď zas mají slovo Němci, teď zas na nich bude záviset další vývoj událostí, totiž na tom, jak rychle se budou k tomu jednání míť. Tak hra pokračuje a bude pokračovat — jak dlouho? Tak dlouho, dokud jedné straně nepovolí nervy nebo dokud jí neselže bystrot a kalkul. Ale musíme říci, že Blumova diplomacie tuto hru vede znamenitě. Je třeba jí dobře rozumět, abychom ji uměli ocenit podle zásluh — oč? O evropský mír, ale také o přípravu evropských protifašistických sil pro případ nevyhnutelné srážky.

Musíme mít totiž na paměti, že všechna tato diplomatická hra o Španělsko se už vede se zřetelom na možnost evropské války. Kráčíme na okraji propasti. Jeden chybný krok a jsme v ní. Proto ve všech mezinárodních akcích už jde o získávání posil, a to jak hmotných tak mravních. Zejména tyto poslední

resmíme podceňovat. Je jisto, že Německo počítá s válkou, ale že ji nechce rozpoutat jako brutální útočník, nýbrž že se chce „bránit“, dělat „napadeného“, nebo toho, jehož životní zájmy byly ohroženy. Jak to nastrojít? Jak připravit situaci tak, aby odpovědnost padla na odpůrce? Otázka odpovědnosti hraje proto velikou roli, že je nesmírně důležitá i pro mobilisaci sil hmotných, pro získávání spojenců, pro neutralitu určitých států atd. Německo dobře ví, že za světové války to bylo mravní rozhořčení proti němu, které zmobilisovalo hmotné síly celého světa. A tomu se chce vyhnout, toho se bojí. Proto vede všechny své akce pod heslem rovnosti práv, ohrožení životních zájmů atd., zkrátka pod hesly, jimiž doufá získat přízeň nezávislého veřejného mínění a zdát se v právu. A proto si franko-britská diplomacie počíná tak opatrně. Proto souhlasí se všemi in abstracto nespornými zásadami rovnoprávnosti, které Německo hlásá, a je ochotna o všem, co je po právu žádáno, jednat. Tímto počínáním totiž Němce mravně odzbrojuje a bere jim záminku k válce, ale na druhé straně získává čas pro demokratickou Evropu, která může zbrojit a připravovat se na hodinu zkoušky, kdyby snad přece nastala. Těmto hlediskům se musí přizpůsobovat všechna politika demokratických států a těch států, které stojí ve frontě franko-anglické. Proto je na příklad u nás tak důležité, aby se vycházelo vstříc požadavkům německé menšiny, aby se k ní zachovávala spravedlnost. I to je jedna figurka na šachovnici světové situace. Nikdo na nás nemůže a nebude žádat, abychom postupovali Německu území, ale může se žádat, abychom zacházeli se svými Němci spravedlivě. Snažíme se to dělat, ale musíme také leccos napravit. A je lépe napravit to z vlastní iniciativy než pod nátlakem.

Z. S.

Bankéři a „bankéři“

V poslední době se objevily opět případy, že důvěřiví lidé se stali obětí neseriosních bankéřských závodů. Tyto případy vzbudí vždycky mnoho hluku, ale zpravidla nic jiného. Vždy znovu se najdou spekulanti, kteří se dají zlákat „naprosto bezpečnými“ vyhlídkami na obrovské zisky bez peněz a bez práce, aby při konečném sčítování zjistili, že přišli o peníze, které do tohoto „naprosto jistého“ obchodu vložili. Vždycky se také volá po větší ochraně obecnosti, které je s těmito bankéři ve styku. Ve skutečnosti se však této ochrany nikomu ještě nedostalo. Snad proto, že ztráta peněz vložených do tohoto druhu spekulace se považuje za spravedlivý trest, protože kdo chce hospodářsky podnikat a zvláště spekulovat, má dobře vědět, co dělá a s kým.

Ale vše jistě není tak jednoduché. Jestliže chráníme slabé a nevědomé ve všech jiných případech proti zvláti a podvodu, mělo by se jim dostat ochrany i proti svodu ku přepjaté spekulaci, zvláště v těch případech, kde musí býti jasno, že tato spekulace nemůže míti skutečný úspěch, jako je tomu na příklad při koupích premií u podvodných bankovních závodů, protože by jej musel platit takový bankéř sám.

Ale nejde jen o tyto druhy obchodů, nýbrž o celé bankovní podnikání. Kdežto všechny druhy peněžních ústavů jsou ve svém podnikání přísně omezeny zákonnými ustanoveními, zůstává bankéřská živnost v podstatě nedotčena jakýmikoli zásahy s hlediska veřejného zájmu. Platí sice i pro ni regulace úroková, ale jinak může obchodovati celkem bez jakékoli kontroly. Když se dělal bankovní zákon, pomyslelo se na to, aby byla upravena zvláštním zákonem také živnost bankéřská, jak se ostatně za to přimlouvaly i vedoucí osobnosti bankéřského světa, protože mají zájem na tom, aby slušní a poctiví bankéři, kteří jsou významnou složkou československého peněžnictví, nebyli dotčeni důsledky zhoubné činnosti různých „také bankéřů“. Osnova bankéřského zákona byla již také vypracována, ale nakonec kdesi zapadla a dosud se neuskutečnila. Snad nové případy úpadků pochybných bankovních závodů pomohou zapadlé osnově opět na světlo.

E. V.

Co bude tedy s Fénixem?

V loňském ročníku podnikli jsme celou kampaň, směřující k tomu, aby českoslovenští pojištěnci Fénixu nebyli připraveni shroucením centrály ve Vídni o své pojišťky. Fénix pracoval asi ve 20 státech a pokud jest známo, všude byla podniknuta sanační akce v zájmu veřejné důvěry. U nás byla věc tím spíše zralá pro sanaci, že československé manko premiových rezerv z největší části vzniklo s výslovným souhlasem naší vlády a z ostatní části následkem jejího nedostatečného do-

Žádný rozumný politik za tohoto stavu nemohl by souhlá-
siti, aby 350.000 lidí v tomto státě mělo skutečný a hmotný
důvod nadávat na vládu. Kromě pojištěnců samotných byly
by postiženy celé rodiny a počet právních rozhořčených voličů
by byl šel do úseku milionových. Zkrácení pojištěnců Fénixu
bylo prostě politicky neúnosné pro každou odpovědnou vládu.

Denní tisk napřed byl aférou překvapen, po našich článcích,
jež osvětlily aspoň poněkud pravou podstatu věci, se však
odmlčel. Ojedinelé projevy, jež se i pak ozvaly, měly své pří-
činy zcela zvláštní. Mimo jiné bylo takovou příčinou přání
pojišťoven, aby Fénix zmizel za jakoukoli cenu a aby nebyl
ničím nahrazen. Neboť v tom byli všichni jednoho názoru,
že podnikne-li stát akci sanační, musí ve veřejném zájmu
dbáti toho, jak bude se sanačními prostředky nakládáno. Ji-
nými slovy, že si na náhradní ústav musí vyhradit tak proni-
kavý vliv, aby mohl v něm nejen kontrolovat, ale případně
i sám hospodařit. A tato představa věci budoucích působila
onu zdánlivě nepochopitelnou jednotnost soukromých pojišťo-
ven, s níž chtěly, aby pojištěnci Fénixu byli citelně poškozeni
a otráveni tak důvěra v celou pojišťovací instituci aspoň na
dvě generace. Toto obchodní harakiri bylo by jim bývalo sne-
sitelnějším, než vládní kontrola hospodaření jediné velké po-
jišťovny.

Před odchodem na letní prázdniny usnesla se ministerská
rada na zásadách, na kterých má být sanace pojištěnců FÉ-
nixu vybudována. Jako základna ustaví se nová společnost,
jejíž umorovací plán provede umorění dosavadního schodku
Fénixu za 50 až 60 let. Toto ustanovení samotné má za samo-
zřejmý důsledek, že nová společnost nemůže mít charakter
likvidační. Neboť dnešní zvyklost uzavíratí životní pojištění
na řadu 20 let způsobuje, že průměrné budoucí trvání dosa-
vadních pojištěnců Fénixu (vzhledem k již uplynulé části po-
jistné doby) jest asi 12 až 14 let. Během této doby odplyne
většina nynější přímiové rezervy Fénixu ve formě výplat ná-
sledkem dožití nebo smrti pojištěnců.

Při umorovacím plánu, rozpočteném na 50 až 60 let, budou
ovšem roční annuity tak malé, že jejich příliv ani zdaleka
nevyrovná odliv hotovostí, působený splatnými pojistkami. Žá-
doucí doplnění na ročních potřebných 70 až 80 milionů Kč
 lze opatřit několika způsoby: V případě nutnosti bylo by
nutno realizovatí dosavadní investice, ať již odprodejem stát-
ních papírů, domů, hypoték nebo dokonce realizováním sa-
načních dluhopisů, jejichž umoritelnost proběhne teprve za 50
až 60 let. Kdo však by je měl proplácet o půl století dříve?

Tímto způsobem dostali bychom se ovšem k transakcím
úplně fantastickým, jejichž tíž by vlastně musel převzít zase
někdo jiný, než náhradní společnost sama. Při tom by jistě
padalo na váhu i to, že předčasná realizace každé investice
neobejde se nikdy bez citelné ztráty, jež by v tomto případě
působila nepříznivě na průběh amortizačního plánu.

Příliv nutných hotových peněz jest nutno proto opatřit ji-
nak, a to cestou mnohem snadnější a schůdnější, než realizací
investic. Stane se tak přílivem nových pojistných premií, je-
lichž přímiové rezervy budou doplňovány ztenčující se dosa-
vadní přímiovou rezervou rok za rokem tak, že investice zůsta-
nou aspoň na stejné výši a nemusí být předčasně realizovány.

To může se státi jednak tím, že ostatní pojišťovny budou
u nové náhradní společnosti zajišťovány, nebo tím, že bude
nová společnost provádět akvizici nových pojištění tak inten-
sivní, aby její přímiový příjem se neztenčoval. Protože první
eventualita byla pojišťovnami zásadně zamítnuta, zbývá jen
eventualita druhá. Cervencové usnesení ministerské rady také
s touto eventualitou již počítalo a převzalo ji do směrnice pro
upravení otázky Fénixu.

Dobrovolná akvizice předpokládá soutěžní schopnost s ústa-
vy nesanovanými. Podarí-li se však hned do vlnu nové spe-
lečnosti dostati některá ustanovení, jež jí udělají obecnivou
nesympatickou, pak půjde soutěž špatně. Máme na mysli
v první řadě krácení nároků z dosavadních smluv pojišťovacích.
K určitému zkrácení již totiž došlo a to prohlášením poštari-
fovaných bonifikací za právně neúčinné. Tento zásah má své
oprávnění, a jeho výjimečnost spočívá jen v tom, že se nez-
vztahuje také na ostatní pojišťovny, jež mají své pojistky
poštarifované. Otázka dalšího krácení nároků pojištěnců FÉ-
nixu stala se nyní již spíše otázkou prestiže ostatních pojišťo-
ven než kalkulační položkou sanačního plánu. Neboť není
sporu o tom, že po usnesení vlády, že pojistky do 10.000.— Kč
budou zásadně vypláceny v plné výši, jest postaráno o 7 osmín
pojištěnců. Zbývající osmina pojištěnců s pojistkami vyššími
má být „potrestána“ za to, že se dala pojistiti u Fénixu a ne
u pojišťoven ostatních. Jest v této souvislosti zajímavé, že

i naši komunisté požadují, aby nezkrácená výplata byla zaru-
čena u všech pojištěnců do 100.000.— Kč, neboť tato kapitálová
hodnota odpovídá ročnímu výnosu pouhých 4.000.— Kč.

Domníváme se, že si vláda musí dvakrát rozmyslet „trestá-
ní“ pojištěnců Fénixu, aby vyhověla konkurenčním zájmům
ostatních pojišťoven. Veliká část mezi nimi jsou totiž původně
pojištěnci ústavů jiných, z velké části rakouských, jež před
převratem byly také ústavy domácími, a tito pojištěnci ne-
mohou býtí vládou činěni odpovědnými za to, že se dali po-
jistiti u Fénixu. Neboť tito pojištěnci byli mezinárodní smlouvou
s Rakouskem prostě úředně přikázáni Fénixu, aniž měl dovo-
lení nebo možnost platiti své pojistky pojišťovně jiné. A ta-
kové úřední převedení pojištěnců se zákonnou účinností jest
v každém právním státě věci, za kterou zůstává vláda trvale
odpovědná. Protože se tato transakce stala svého času bez
každé možnosti odporu pojištěnců, dal by se možná deduko-
vat i právní titul k náhradě škody tímto státním opatřením
způsobené. Neboť tím, že stát přijal tuto a ne jinou pojišťovnu
za nositele převzatých pojištění a tím, že stát měl své právo
a povinnost na takto favorizovanou pojišťovnu dohlížeti, utvo-
řil situaci, v níž by vypadalo — řekněme — groteskně, kdyby
nyní tito pojištěnci měli býtí „trestáni“ pokutou snížení svých
nároků za to, že byli státem pojištěni u Fénixu a ne jinde.

Navrhovali jsme ve svých článcích zařízení sanačního fondu
pro všechny pojišťovny obdobně jako je tomu u ústavů peněž-
ních. Tento náš návrh byl pojišťovnami zamítnut, protože přý-
ho není třeba. Nyní jsou však pojišťovny v nebezpečí, že je
vláda poslechne a sanační fond pro ně nezřídí, a pak budeme
mít ve státě pojistky dvoji: sanované pojistky Fénixu, garan-
tované umorovacím plánem vlády, a tedy naprosto bezpečné
objektivně, a pojistky ostatní, bez zvláštní garancie vlády, a
tedy bezpečné jen subjektivně. Jsme daleci toho, abychom
snížovali subjektivní bezpečnost velké většiny našich pojišťoven
proti objektivní bezpečnosti vůbec. Avšak pojištěnec při volbě
pojišťovny hledí spíše na budoucnost než na přítomný stav,
a osobní akvizice pak dokoná to ostatní. Neboť — můžeme si
otevřeně — v žádném jiném podnikání — snad ani politiku
nevyjímajíc — nehraje tak důležitou úlohu pomlouvání, než
v pojišťování. Neboť sazby jsou skoro nebo vůbec stejné, pod-
mínky unifikovány a není tedy jiného vhodného soutěžního
prostředku než — pomluva konkurenta. Tato pomluva děje se
za zavřenými dveřmi a mezi čtyřma očima v bytě kandidáta
pojištění, bez kontroly a možnosti vyvrácení nebo obrany.
Ostatně případ Fénixu ukázal, že takové pomluvy mohou spo-
čívati i na pravdě.

Argumentem proti zřízení garančního fondu jest, že by jím
bylo zdraženo pojištění. Dnes jest již mimo pochybnost, že
k určité formě přírůžky a tedy ku zdražení pojištění v do-
hledné době dojde. Pojištěnec bude postaven do této situace:
místo dosavadních 100 Kč bude snad platiti Kč 101.50, aby
z této přírůžky mohla býtí dotována padesátí- či šedesátiletá
sanační annuita Fénixu. Tímto zvýšením, v praxi sotva citel-
ným, bude postavena mimo pochybnost bonita upravené po-
jistky Fénixu, nikoliv však pojistky jeho vlastní. Pojištěnec
bude tedy nespokojen, protože platí a nic z toho nemá. Proč
této situace pojišťovny zrovna chtějí docílití, není dnes jasno.
Chtějí se vyvoláním nespokojenosti mstít vládě nebo samy
sobě?

Kdyby však pojištěnec platil o nepatrnou kvotu více, řekně-
me Kč 102.—, pak by sice pocítil také zdražení nijak při-
jemné, ale zato při zřízení garančního fondu pro všechny po-
jišťovny, do něž by tento příspěvek pak plynul, dostalo by se
i tomuto platicímu pojištěnci bezpečnosti objektivní. Jen špatný
psycholog si může mysliti, že pojištěnec bude platiti raději
více o Kč 1.50 a nic z toho nebude mít, než by platil o Kč 2.—
a měl by za to záruku, že i jeho vlastní pojistka u kterého-
koliv ústavu jest pod ochrannými křídly garančního fondu.

Jinak vznikne situace přímo paradoxní, že pokud jde o bez-
pečnost, budou pojistky Fénixu na tom lépe než pojistky ústa-
vů nesanovaných. V obecném zájmu bychom tuto situaci ne-
považovali za rozumnou a pojišťovnám ji nepřejeme, ač by si
ji svou nesmiřitelnou negací všech účelných opatření zavini-
li samy. Přejeme si, aby byly stejně bezpečné pojistky všech
pojišťoven v zájmu hospodářského klidu a veřejné důvěry
v celém státě. Důvěra jest pocit. Pocit bezpečnosti nevyvolá
se honosnými bilancemi, i kdyby byly sebe pravdivějšími, ne-
boť tato metoda již vedla jednou k zklamání. Proto musí být
nalezena metoda jiná, podepřená veřejným opatřením. Novíme
v tomto směru o metodě snazší a lepší, než jest zřízení ga-

raněného fondu. Kdo ví o něčem lepším, ať s tím nedělá tajnosti, a neřekne-li to nám, ať to řekne vládě, která jistě otevře své uši všem rozumným názorům.

Příčina, proč píšeme tyto řádky, jest, že aféra Fénixu se táhne již tři čtvrti roku. S nervositou a znepokojením, kterou vyvolala, spojeny byly určité poruchy, které nejsou v nynější hospodářské situaci žádoucími. Skutečnost, že tři německé vládní strany podávají společnou interpelaci na vládu, ve které zasedají, a ptají se, co bude konečně s Fénixem, jest znamením, že právě aktivistickým stranám jsou dlouhé lokte úpravy Fénixu politicky nepřijemné.

Aktivistické strany svolily k řešení Centralbanky formou jediného ústředí spoličitelů všech národností, čemuž se dlouho bránily. Protože otázka Fénixu vzhledem k silnému zastoupení německých pojištěných tohoto ústavu čítá se rovněž k politické sféře aktivistických stran, jest nyní velmi důležitá, zdali tyto strany snesou, aby polovičatým řešením a hmotným trestáním pojištěných za vládní hříchy byl dodáván agitační materiál henleinovcům právě proti aktivistickým stranám.

Vracíme se proto znovu k nedořešené otázce Fénixu, protože jest nebezpečí, že její politické důsledky budou podceňovány, i když již ve finančních otázkách prodlímením snad až příliš dlouhým došlo k odsunutí vedlejších zájmů na vedlejší kolej a převládlo rozumné nazírání. *Red.*

Těžká propaganda

Často čteme stížnosti, že naše propaganda v cizině není tak účinná, jak má býti. Úkolem poctivé propagandy jest líčiti poměry u nás podle pravdy. Jsou-li v cizině — noviny, které líčí naši republiku jako stát na pokraji bolševismu, jest úkolem propagandy v cizině vyvrátiti toto tvrzení. Svůj účet s komunistem si vyřídila republika v roce 1920.

Budíž uznáno, že velká část cizího tisku prohlédla manévry, který chce líčiti náš stát jako stát zbolševisovaný. Velká část cizího tisku uznává životnost a sílu československé demokracie a uznává její odolnost proti komunismu. Ale nejmaturnější na věci jest, že listy v cizině nám velmi málo nakloněné mohou se odvolávat na tohle: přečtete si, prosím, co píše „Venkov“? Bylo by možno právem ukázati na to, že ne vždy tlumočí „Venkov“ názory všech odpovědných činitelů republikánské strany. Jest velmi těžko zasvěcovat cizince do vnitřních poměrů Československé republiky. Jak vyložiti cizinci roli, kterou hraje ve vnitřní politice „Venkov“? Naši propagandě nebude nic jiného, než se kousati do rtů. Ona po pravdě a podle své povinnosti líčí věci, jak jsou: není u nás nejmenšího nebezpečí bolševismu. Ale cizina řekne: přečtete si — prosím — „Venkov“. Naše propaganda v cizině nemá snadný úkol. Má býti smyslem práce českých listů podrážeti jí nohy? *V. G.*

Autonomie a samospráva

Když Henleinova strana začala hlásat, že chce pro sudetské Němce rozsáhlou „Selbstverwaltung“, překládaly to české listy většinou slovem „autonomie“. „Venkov“ to tehdy těmto listům zle vytýkal, že prý matou pojmy a dělají henleinovce horšími než ve skutečnosti jsou. Samospráva prý je méně než autonomie. Jenže „Venkov“ — podobně jako v mnoha jiných věcech — nemá ani tady štěstí. Henleinovský poslanec dr. Kreissl napsal do Henleinovy „Rundschau“ článek, v němž vykládá o té samosprávě. Začíná jej takto:

„Nejširší způsob samosprávy, večleněné do určitého státního organismu, je politická autonomie, kterou se na určitou skupinu obyvatelstva buď územně, s ohledem na její sídla, nebo podle hledisek osobních přenášejí široká práva státní svrchovanosti, která ovšem podléhají kontrole a rozhodování ústřední státní moci, pokud jde o zákonnost ve výkonu těchto přenesených práv. Na takovou autonomii, dokonce s oprávněním vydávat zákony, pamatuje se ve třetím článku ústavy pro podkarpatskou oblast a o takovou autonomii se snažíme jakožto o nejlépejší řešení národnostní otázky také pro sudetoněmeckou národní skupinu.

Až zas bude chtít „Venkov“ poučovat, jak se má překládat henleinovský výraz „Selbstverwaltung“, zdali podle smyslu nebo podle slovního znění, připomeneme mu tento citát. *Z. S.*

Dr. Karel Kříž:

Evropa vychází z krise

Důvěru, ale ne přehnaný optimismus!

Holyoake, proslulý učitel řečnictví, dával svým žákům výstrahu, kterou zachoval také ve své znamenité knize, že na počátku řeči nebo článku se nemá nikdy vykládat, o čem bude dále pojednáno. Jest se nám prohrěšiti proti této radě autority tak výtečné, abychom se předem obránili proti výtkám ještě horším. Stručným obsahem tohoto článku a těch, jež po něm budou snad následovat, bude zhruba asi toto: **Vykřičený optimista varuje před přílišným optimismem.**

Nyní, když již je každému jasné, že skutečně svět a dokonce i Evropa, která na tom byla hůře, než ostatní svět, opravdu vychází z hospodářské krise, je podle zdravého rozumu žádoucí, nedat se strnout nadšením továrníků, vyrábějících válečný materiál, a bursovních spekulantů, radujících se z rozletu kursů, stoupajících nad všechno pomysl i proti skvělému konjunkturálnímu roku 1929, a podívat se docela střízlivě, jak na tom jsme a co můžeme očekávat.

My, optimisté, abych mluvil za valnou část spolupracovníků „Přítomnosti“, jsme vykonali, co na nás bylo: v těžkých letech 1932-1934 jsme chlácholili znepokojené, povzbuzovali zoufalíci a pokud jsme stačili, radili těm, kteří chtěli pracovat na tom, aby politická a hospodářská kára se dostala zase na cestu prosperity. Nyní, když již se tak trochu toto úsilí splňuje, není již třeba, abychom se namáhali, nyní je úkol jiný: varovat před nezřízenými nadějemi a rozebrat situaci podle pravdy, která se teď již může klidně a otevřeně říkat.

Válečná a mírová konjunktura

Nuže, z hrsti dat, jež jsme přebrali z rohu hojnosti, který je otevřen v bulletiních Společnosti národů a různých statistických úřadů celého světa, je jasné patrné, že průmyslová výroba vzrostla ve všech zemích, také v naší, že také mezinárodní obchod se poněkud zlepšil, avšak daleko méně, než se obecně tvrdí, neboť jde povětšinou o přesuny v podílech států na světovém obchodě.

Nelze se tomu divit, neboť autarkie povolila jen nepatrně, čili hospodářská zlepšení jsou valnou většinou jen vnitrostátní. Protože však současně spotřeba statků, jež konsumují prostí občané, nepohybuje se stejnou křivkou, jako křivka vzestupu výroby, je patrné, že je tu jakási nesrovnalost. Ta je v tom, že se vyrábějí statky přímo nekonsumovatelné, stroje, rozuměj ovšem především stroje válečné. Značná část zlepšení jde tedy na vrub politického neklidu a válečných příprav, zbytek pak na skutečné mírné stoupnutí životní úrovně, při tom však většinou jen na vnitřních trzích států. Avšak kola se přesto přece jen roztáčejí a třebaže jsme si jejich roztočení představovali jinak, je tím dán první popud ke konjunktře.

Závisí nyní jen na politicích, jaký směr dokáží dát vývoji. Formování Velké

dohody, anglo-italské dorozumění, neúspěchy Německa ve Španělsku a v mezinárodní politice, prokázaná špatná jakost německého válečného materiálu, sabotáž v německých zbrojovkách a konečně nespolehlivost i vybraných oddílů německé armády, která se jeví v tom, že ve Španělsku přebíhají němečtí řadoví vojáci na stranu demokratické zákonné vlády, v jejíž milici se dále účastní boje, slovem tyto politické zjevy, opravňující k naději, že mír bude zachován, pozoruje i národohospodář s uspokojením a s nadějí, že nastávající hospodářské konjunktury bude dán ráz mírový a že přejde konečně v mezinárodní hospodářskou spolupráci.

Příčiny soudobé hospodářské krise.

tkví v době předválečné a zejména v letech světové války, kdy přestal fungovat světový hospodářský mechanismus, onen proslulý „přirozený řád“, ono „laissez-faire“, které tušili již fysiokraté a z něhož se radovali liberalističtí měšťáci z konce století. Dva hospodářské sektory světa, kapitalistický, který vyráběl z levných surovin, přivezených z nekapitalistického mimoevropského koloniálního světa, byl tak malý, že nebylo v něm nadvýroby hotových produktů, které prodával obrovskému sektoru nekapitalistickému, na němž vydělával tolik, že mohl toto vše financovat a obstarat všechnu organizaci včetně dopravy. Za války se nekapitalistický sektor mohl postavit na vlastní nohy a ostatně i musil: začal sám vyrábět hotové produkty a do značné míry se začal sám organisovat a financovat.

Od té doby podíl Evropy na světovém obchodu klesá. V roce 1933-34 činil pouhé dvě třetiny rozsahu z doby předválečné a nyní sestoupil již na 56 procent, klesnuv za tato dvě léta o další jedno procento. Svět dříve nekapitalistický, rychle se kapitalisuje a osamostatňuje se od Evropy. Jako upadá politická hegemonie Evropy nad světem, tak klesá i její hospodářská nadvláda a její prestižní hospodářské a finanční postavení, jež někdy mělo povahu až monopolní. Evropský svět se již nevrátí v dohledných generacích ke svému vznešenému postavení z rozhraní století. Nesčetné jsou další příčiny soudobé krise, avšak tuto považujeme za hlavní, se kterou nedá se nic dělat. I když pomine nesmyslné přenesení vlastenectví do národního hospodářství, šílená snaha po soběstačnosti, po oné autarkii, o níž snil Thünen ve svém „Isolovaném státu“ a krátkozraký List před sto lety i pošetilý Fried před osmi lety — jejich snahy se bohužel naplnily a vedly k poklesu životní úrovně pracujících lidí valné většiny průmyslových států světa — nebude možno vniknout hospodářsky tam, kde vznikly nové hospodářské organismy.

Stojíme v desorganizaci a nová organizace ještě nenastala. Tyto věci jsou prostší — a ovšem i složitější — než se zdá.

Rok 1936,

který právě je za námi, znamená, povšechně posuzováno, nesporné hospodářské zlepšení proti letům od r. 1932-33, kdy Evropa byla v nejhlubším bodu krise. Poklesly již teď tíživé světové zásoby, zvýšila se výroba, mírně se rozhojnila mezinárodní výměna statků,

poněkud se konsolidovaly četnými devalvacemi vztahy mezi měnami, zmenšil se počet nezaměstnaných, ceny počaly stoupat a tím byl dán impuls ke kupování. Továrník pracující ze suroviny, stejně jako spotřebitel, nekupuje více, než nezbytně musí, dokud jdou ceny dolů. Obává se, že kdyby nepočkal, mohl by za čas koupiti ještě levněji. Ale začne kupovat, jakmile ceny dostanou solidní vzestupní tendenci. To je stav, v němž žijeme.

Při tom současně se stále více poznává, že bez politického uklidnění, bez vzrůstu důvěry mezi národy, není naděje na rozsáhlejší návrat k výměně zboží a služeb, bez nichž není skutečně dlouhodobé prosperity. A ti, kteří nejsou hypnotisováni sobeckými nebo ztrnulými poučkami kapitalistického národohospodářského učení, vidí, že nadchází doba přestaveb národních hospodářství: odstranění úvěrových a peněžních monopolů, spravedlivé rozdělení úvěru jako surovin všem, kteří jich potřebují, hledisko spotřební před rentabilním. Tak asi bude vypadat ona organizace, k níž se svět v jedné nebo ve dvou generacích pronacuje evolučně, nevejde-li ovšem do revoluce, jež by vývoj radikálně uspíšila.

Vývoj krise.

Při základu 1925-1929 rovnému 100, činil index z ákladní výroby Evropy r. 1929 asi 109, roku 1932 klesl na 100, od té doby stoupá zhruba po čtyřech bodech, takže roku 1935 byl na 111. Důlní a strojný průmysl evropský, bez Ruska, měl roku 1929 index 111.2, který r. 1932, jenž byl v evropském průměru nejnižším bodem krise 78.3 (u nás, v Československu, jsme dosáhli tohoto nejnižšího bodu až r. 1933, protože se opožďujeme proti světovému i evropskému průměru vždy o 12 až 18 měsíců), pak zvolna stoupal až do 99.4, v roce 1935 a v první třetině r. 1936 činil 103.3. Tento vývoj ovšem nebyl u všech evropských států stejný.

Položíme-li r. 1929 rovný 100, vypadalo postupné vcházení a vycházení z krise u několika charakteristických států Evropy a světa asi takto: Německo dosáhlo dna krise r. 1932 svými 53.3 proc. výroby z nejlepšího konjunkturního roku 1929 a pak již objem výroby stoupal, takže roku 1935 byl již jen o 6 proc. menší než v onom konjunkturním roce. V polovině roku 1936 průmyslová výroba byla o 5 proc. (index 105) nad úroveň roku 1929. Ve Francii nejnižší bod byl r. 1932 však 68.8 proc., tedy podstatně výše než u Německa, zato však zotavování je velmi pomalé. Roku 1934 dosáhla francouzská průmyslová výroba teprve 71 proc., aby zase rok na to poklesla na křisovou úroveň (67.4) a v polovině loňského roku činila 70.3 proc. Velká Británie poklesla r. 1932 na 83.5 proc., tedy daleko méně, než většina evropských států, ale tu byla již po své slavné devalvací, která jí pomohla, protože byla učiněna v pravý okamžik a energicky, k rychlému rozmachu výroby, jež v polovině loňského roku byla již o 15 proc. větší, než za konjunktury. Racionalisace, přírůstek obyvatelstva a konec vystěhovalectví ovšem zaviniily, že v počtu nezaměstnaných se projevil tento úspěch sotva z poloviny. Ještě úspěšněji si počínalo socialisticky spravované Švédsko, které britského indexu dosáhlo dva roky před Anglií, roku 1934, a nyní je asi o 22—25 pro-

cent nad konjunkturální úroveň z roku 1929 a nemá takřka nezaměstnaných. Rusko ovšem prodělává zvláštní vývoj. Jeho výroba stoupla již roku 1935 na 352 proc. výroby z roku 1929, tedy o 250 proc. a nyní bude nepochybně vzhledem k vývoji této křivky patrně o 300 proc. větší, než byla před sedmi až osmi lety. O Československu pojednáme zvláště, řekneme zde proto jen, že náš nejnižší bod se dostavil až roku 1933, kdy jsme klesli na 60.2 proc., kdežto nyní jsme dosáhli patrně necelých 80 proc. (v polovině roku 1936 jsme měli 77 proc. výroby z roku 1929). Spojené státy americké byly v polovině loňského roku na 87 proc., Japonsko na 150 proc., Chile na 122 proc., avšak zde jsou vesměs speciální příčiny úspěchu nebo zdržení.

Současně klesaly světové zásoby, které roku 1932 dosáhly 169 proc. zásob z roku 1929 a počaly intensivněji se zmenšovat od roku 1934, kdy činily 154 proc. až na 120 proc. v polovině minulého roku. Nutno proto pokles zásob připočítá také k výrobě, jako doklad hospodářského zlepšování, neboť tyto zásoby, jež tížily světové hospodářství a drtily vývoj cenový, pozvolna mizí. Dnes jsou o pouhou pětinu nad konjunkturální úroveň, což znamená, že již hrají malou úlohu.

Velkoobchodní ceny, které klesly roku 1932 na dvě třetiny cen z roku 1929, činily v polovině roku 1936 ve většině evropských zemí již přes tři čtvrtiny výše konjunkturálních cen (v Německu, ve Francii, u nás, v Itálii), někde dokonce jsou již jen o desetinu nižší, ale vesměs mají tendenci vzestupnou, nehledě ovšem k zemím, kde jsou mimořádné poměry. To vše jsou doklady k očekávanému dalšímu hospodářskému zlepšování.

Světová výroba přesáhla již rozsah z dob konjunktury.

Povšimněme si nyní tohoto vývoje poněkud podrobněji se zvláštním zřetelem k průběhu loňského roku. Statistická data Společnosti národů, jež koncem prosince vyšla, sahají ovšem nejdále do září nebo října, ale to již postačí k jasnějšímu obrazu o vývoji světového rozmachu průmyslové výroby. Připomenouti nutno, že v těchto datech se nepočítá s nešťastným Španělskem, zmítaným občanskou válkou a s Itálií, jež v důsledku sankcí uvalených na ni Společností národů pro její přepad Habeše, byla ze statistik vyloučena a konečně s Rumunskem a Novým Zélandem, neboť tyto státy dat dosud nedaly.

Ještě je však nutné jedno důležité upozornění. Procenta vzrůstu jsou ovšem počítána vždy z celkové průmyslové výroby každého státu, ale tyto výroby přirozeně se velmi odlišují rozsahem. Je pochopitelně velký rozdíl, zvýší-li se výroba Spojených států o pět procent, nebo výroba Finska, které je maličkou neprůmyslovou zemí, neboť podle odhadu hospodářské sekce Společnosti národů činil podíl Spojených států na úhrnném součtu světové průmyslové výroby 45 %, kdežto Finska 0.4 %. Tyto rozdíly je proto nutno mít stále na paměti.

Propočty ukazují asi tato data o podílu jednotlivých států na úhrnu průmyslové výroby světa: Spojené státy 45 %, Německo 12 %, Velká Británie (bez kolonií ovšem), 10 %, Francie 8 %, Rusko 5 %, Itálie 3.4 %, Japonsko 2.6 %, Ka-

nada 2.5 %, Belgie 2 %, Československo 1.7 %, Holandsko 1.3 %, Španělsko 1.1 %, Švédsko 1.1 %, Polsko 0.8 %, Rakousko 0.7 %, Dánsko 0.6 %, Maďarsko 0.4 %, Finsko 0.4 %, Rumunsko 0.3 %, Norsko 0.3 %, Nový Zéland 0.3 %, Chile 0.2 %, Řecko 0.2 % a Estonsko 0.1 %.

Položíme-li rok 1929 rovný 100, rozpadne se nám s tohoto hlediska svět počátkem posledního čtvrtletí r. 1936 na dvě skupiny států, z nichž první již přesáhla úroveň konjunkturálního roku 1929 a druhá jí dosud nedospěla. Německo v září minulého roku bylo o 11.3 % nad rozsahem své průmyslové výroby z r. 1929, majíc index 111.3, Chile v říjnu o 33.8 %, Dánsko v říjnu o rovnou třetinu, 33.3 %, Estonsko rovněž v říjnu o 30.4 %, Finsko v září o 40.8 %, Řecko v květnu (pozdějších dat ještě koncem prosince totiž nebylo) o 28.2 %, Maďarsko v téže době o 27.1 %, Japonsko v srpnu o 50.9 %, Norsko v říjnu o 21.1 %, Velká Británie v třetím čtvrtletí úhrnem o 13.4 %, Švédsko v říjnu o 32 % a Sovětské Rusko v srpnu o 257.1 %.

Ostatní státy patří do druhé řady, jež dosud nedospěly úrovni z r. 1929. Rakousku do ní chybí v září 18 %, Belgii 21.6 %, Kanadě 2.8 %, Spojeným státům v říjnu 8.4 %, Francii v říjnu 31.5 %, Holandsku v září 30.9 %, Polsku 25.1 %, Československu v září 17.1 %, kdežto celková úhrnná světová průmyslová výroba dosáhla v září loňského roku 108.6 %. Celkem tedy lze říci, že světová průmyslová výroba převýšila koncem minulého roku rozsah výroby z nejlepšího roku konjunktury o jednu desetinu.

Stojí za to si v této souvislosti všimnouti rychlosti zotavování. Roku 1932 byla světová průmyslová výroba na nejnižším bodě, klesla proti roku 1929 o 30.8 %, tedy o necelou třetinu. Rok nato se zmenšil tento rozdíl již jen na 22.3 %, roku 1934 poklesl dále na 15.2 %, předloni činil pouhých 5.2 % a loni již překročil zhruba rok 1929 o 10 % (počítáme-li již s odhadem dalšího rozmachu do konce roku).

Avšak všechny státy se nezotavovaly stejnou rychlostí, vzrůst průmyslové výroby v nich neodpovídal procentu světového průměru. Srovnáme-li třetí čtvrtletí roku 1935 se třetím čtvrtletím roku 1936, vzrostla světová průmyslová výroba asi o 15 % (bez Ruska počítána výroba jen v Evropě o 10 procent). O více než tento světový průměr stoupla výroba ve Spojených státech, kde přírůstek činí 23 %, v Rusku 22 %, kdežto Československo náhodou právě odpovídá svými 15 % světovému průměru přírůstku.

Všechny ostatní významnější průmyslové státy tvoří druhou řadu, kde vzrůst průmyslové výroby je pod úrovní světového tempa. Norsko vykazuje přírůstek 14.1 %, Velká Británie 13.5 %, Německo 13.4 %, Maďarsko 12.2 %, Finsko a Estonsko 12.2 %, Polsko 9 %, Dánsko 8.9 %, Kanada 8.4 %, Švédsko 7.9 %, Japonsko 7.8 %, Chile 7.5 %, Holandsko 4.8 %, Belgie 2.8 %, Francie 1.5 %, kdežto Řecko dokonce vykazuje pokles o 16 % a Rakousko o 2.4 %.

Zbrojení — hlavní podílník vzestupu výroby.

Nemá smyslu si zakrývat poznání, jež je patrné z rozboru dat o výrobě jednotlivých druhů zboží v jednotlivých státech, který jasně ukazuje, že největší

procentuelní vzestup ukazuje výroba oceli. A podíváme-li se na ostatní produkty a suroviny, jeví se nám z těchto dat týž závěr. I počet procent odpovídá stupnici, kterou jsme právě vyložili o rychlosti zotavování a o rozsahu přírůstku výroby.

Průměrná měsíční výroba oceli na celém světě činila koncem roku 10.3 milionu tun, z čehož na Spojené státy připadá 42.5 %, na Německo 16.8 %, na Rusko 13.1 %, na Velkou Britanii 9.8 %, na Francii 5 %, na Japonsko 4.1 %, na Belgii 2.6 %, pak patrně následuje Itálie, jejíž data neznáme nyní vůbec, na Lucembursko 1.7 %, na Československo 1.3 %; ostatní země jsou méně významné. Proti roku 1932, kdy světová výroba oceli klesla na 42.4 % výroby z roku 1929, činila v třetím čtvrtletí loňského roku již 105.8 %, ač předloni činila ještě pouhých 82 % a roku 1933 jen 57 % výroby z vrcholu konjunktury! Ačkoliv tedy světový pokles činil skoro 60 %, je již o 6 % nad největší výrobou oceli z dob poválečných! Tato čísla mluví řečí tak jasnou, že není třeba k ní nic připojovat. Uvážíme-li, že r. 1932, v nejhorším roce krise, klesla v Německu výroba oceli proti r. 1929 na pouhých 39 % a nyní, koncem třetího čtvrtletí 1936, stoupla již na 112 %, tedy o více než dvě třetiny, postačí to zajisté k obrazu situace. V Anglii stoupla na 123 %, v Rusku na 329.5 %, v Japonsku na 220 %! Jen v Belgii činila 77.8 %, u nás 73.4 % a ve Francii 63.7 %, v Lucembursku 79.6 %. Při tom podíl Československa na světové výrobě oceli asi o jednu třetinu proti r. 1929 se zmenšil. Tato data ukazují také, jak silně které státy zbrojí a nelze pochybovat o tom, že příští statistika ukáže rychlý vzestup výroby oceli i u těch států, jež se opozdily.

Optimistický obraz výroby — cum grano salis.

Nelze tedy pochybovat o oprávněnosti optimismu při posuzování vývoje rozsahu průmyslové výroby od nejhorší doby krise v r. 1932 do počátku posledního čtvrtletí loňského roku a lze s jistotou předpokládat, že další data tento obraz potvrdí.

Proti předloňsku činí rozšíření objemu světové výroby asi jednu sedminu, proti nejtěžšímu roku krise dvě pětiny, proti nejlepšímu konjunkturálnímu roku zvýšení o jednu desetinu.

Po sedmi letech hubených přicházejí léta tučnější, jak to dobře vystihli již národohospodáři před sto generacemi. Světové zlepšování by však bylo jistě daleko mírnější, daleko méně rozsáhlé a daleko pomalejší, kdyby bylo nebylo mocně postrčeno světovým zbrojením. Na zbraně byly peníze vždy a konečně (Montecuccoli se mýlil) a po této stránce má zbrojení tedy své „omluvitelné přednosti“, pakliže ovšem se zdaří státníkům světa zabránit praktickému vyzkoušení hromadných statků, určených nikoli ke konstruktivní hospodářské politice, ale k destruktivní politice politické.

Nepocitujeme proto z tohoto celkem potěšitelného obrazu oné radosti, kterou bychom mohli míti, tím spíše, že současný rozmach vědeckého řízení výroby, její racionalisace a mašinisace produkce, znemožnění pohybu pracujících lidí ze státu do státu a ještě některé drobnější příčiny technologické kalí tento obraz, hledáme-li, jak se dělo při tomto zlepšení lidem, nabí-

zejícím své nezaměstnané ruce. A kromě toho je znešvařen tento optimistický pohled na rostoucí světovou výrobu poznáním, že jde o vzrůst výroby ve státech stále se uzavírajících, že vzrůst výměny zboží a práce mezi národy zdaleka mu neodpovídá. Ale těmito dvěma problémy, stavem světového a evropského obchodu a vývojem nezaměstnanosti budeme se muset obírat zvláště.

literatura a umění

F. Peroutka:

Literární kabinet hrůzy

Od Louise Ferdinanda Céline byla do češtiny přeložena již druhá kniha. První, „Cesta do hlubin noci“, měla na naše poměry až nezvyklý úspěch na knižním trhu. Řekli jsme tenkrát krátce, že to té knize nepřejeme. V určitém smyslu je naše inteligence nejkosmopolitičtější na světě: nebylo v cizině ještě spisovatele tak podivného, aby u nás nebyl překládán a chápán. Tak trochu dovedeme vklouznout do každé cizí kůže. Hle, vyskytl se autor, nesmírně bizarní — a my, jak se zdá, jsme zazvučeli porozuměním. Je v tom mnoho intelektuální pružnosti, je v tom snad i trochu nedostatku vlastního charakteru. Ne, je marno se o to hádat: my věčně necháme otevřena okna do Evropy; máme to v povaze; otevřenými okny volně potáhnou k nám všechny evropské vůně i smrady. Céline — při vši účtě k jeho literárnímu umění — patří do té druhé kategorie. Deset tisíc prodaných „Cest do hlubin noci“ v češtině — co to znamená jiného, než že jsme si kladli za čest býti při tom, když v Paříži něco zasmrdělo? Ovšem že je to virtuosně podaný zá-pach. Je snadno se nad Célinea povyšovati. Méně snadno je míti aspoň polovinu jeho talentu. Buďme opatrní: neberme mu, co jeho jest. Ale kdybych měl na vybranou, zda náš národ, zda lidé, na kterých mi záleží, věčně se mají sytiti poruchní magazinovou literaturou nebo tímto skutečným uměním Célinovým, oběma rukama bych hlasoval pro magazinovou literaturu. Je to jediný autor světový, kterého znám, u něhož bych souhlasil, aby jeho dílo bylo spáleno na hranici.

Nyní vychází česky i „Smrt na úvěr“. Čekali jsme zvědavě, zda se tu ukáže nějaký vývoj. Ukázal-li se, tedy jen v tom, že hnus je zde ještě vědoměji zdůrazňován. Tuto knihu už docela nemůžete čísti v neopatrně krátké vzdálenosti od oběda. Byla jakási slabá možnost, že „Cesta do hlubin noci“ zůstane třet jen jako kabinet zrůdnosti v ostatní tvorbě autorově; že nežil jen v hlubinách noci, že žil také ve dne, kdy svítilo slunce, a že to svým čtenářům poví. Po „Smrti na úvěr“ vidíme, že Céline nebude a nemůže býti jiný, nenaučí-li se lháti. Dělá literaturu ze své zvláštní přirozenosti. Ale lépe je pro člověka nedělat vůbec literaturu, než míti takovou přirozenost. Normální člověk — to jest takový, který si nehnusí všechny hodiny svého života — má chuť se Célinem zápolit, dát se s ním do rvačky, nepustit ho, dokud neodvolá. Není to celkem špatné znamení o životnosti, jestliže někdo má k Célinovi pocity jako pes ke kočce.

Sem by patřilo několik citátů, jimiž bychom doložili onen kult hnusnosti, jemuž se Céline zapsal. Ale ne-

budu citovat. Něco ve mně se přičí to jen i opsat. Nebojím se, ale oškliví se mi to. Má-li pan Céline právo být takový, jaký je, mám to právo také. Oba žijeme podle své přirozenosti. Pro účel článku je snad škoda, že neocituji aspoň onu scénu ze „Smrti na úvěr“, kde se líčí hromadné dávení na lodi s takovou obšírností, s jakou Homér líčil bitvu před Trojou; kde se každý vydávený atom popisuje s takovou pečlivostí, jako Thoreau popisoval tvar vloček právě napadnuvšího sněhu; kde smrad a hnus stoupají k nebesům. Čtenář, který Céline nečetl, poznal by z takového citátu pěkně plasticky, s kým jest mu co činiti. Ale vyzývám prostě čtenáře, aby si všechno představil tak nejhůře a tak nejnechutněji, jak dovede.

Nietzsche kdysi krátce charakterisoval Zolu: „radost smrděti“. Ale co je Zolova radost smrděti proti Célinově radosti smrděti! Proti tomuto temnému orgiastikovi vypadá Zola jako měšťák, který v neděli v zahradní restauraci vypil o jednu nebo dvě sklenice více, než měl. Jaké to idylické doby, když ještě Zolova „Nana“ a „Člověk bestie“ budily pohoršení! Jak je to vše nevinné, změříme-li to s tím, co dovede a co se neostýchá Céline! Když u Céline někdo zvrací, tedy ne jen tak obyčejně, sám pro sebe; většinou se tu zvrací na někoho, a když zvláštní autorova inspirace dosahuje vrcholu, tedy se tu zvrací druhému člověku do úst; ten, dovolíte-li, se dopálí a oplatí tento atentát stejným způsobem. Nikdo ať neříká, že v této kompozici není schválnost a že takový je život. Céline se chová jako člověk, který v záchvatu potřebuje ze sebe všechno vyrvat. Nevynechá jedinou vydávenou řasu . . . Dávení jako chumelenice . . . Orchester, k němuž autor dává takt . . . Autor nejen že léká náš rozum, nejen že zraňuje naše city: ještě více obtěžuje náš žaludek. Je tu mnoho míst, jež nemůžete čísti bez fyzického hnusu. Céline má nepochybně nějakou složitou estetickou teorii: ale jak se to má s veškerou estetikou tam, kde se zdvihá žaludek tomu, od něhož se očekává estetický dojem? Onu scénu na lodi nenapíše tak nikdo, kdo nemá v sobě aspoň něco z koprofalie.

Céline a jeho obhájci nepochybně asi oživí vznešenou otázku pravdy a budou říkati, chmurně potřásající hlavami: ale vždyť takový jest život! Vždyť toto se přece na světě vyskytuje! Vyskytuje se to na světě asi tak, jako růžový olej se také vyskytuje. Jestliže někdo z tisíce růží vylisuje jejich vláhu do malé láhvičky, pak ovšem se tento extrakt vyskytuje na světě. A jestliže podobně pečlivě sesbíraný a pod vysokým tlakem kondenzovaný životní hnus je možno pokládati za přirozený obraz života, pak, ale jen pak, je Céline realista.

Vznešenou otázku pravdy nezamtlíme. Vždyť právě nad Célinem chce se nám zabývatí se jí. Nikdy pravda nebývá tak poškozena jako tenkrát, když někdo kus pravdy, možná že velmi postranní pravdy, vydává za pravdu celou. Představte si velký činžovní dům: nad sebou jsou tu salony, pracovny, ložnice, kuchyně a záchody. Kdyby spisovatelům byl dán úkol vylíčiti život v tomto domě, tu ti z nich, kteří mají společenskou ctižádost, by nepochybně vylíčili život, jak se rozvíjí v salonech; erotické náтуры mezi nimi šly by špionovat do ložnic; spisovatel, který by spekuloval na Batovu cenu za optimistickou literaturu, studoval by dění v pracovnách; sociálně naladěný autor obrátil by se do kuchyně pohlédnout se po tom, jak se vede

služkám. A nyní by se vyskytl mezi nimi jeden, který by popsal, co se děje na záchodech, a řekl pak: jen já jsem popsal pravdivě ten dům.

Stendhal řekl: „Román je jako zrcadlo, které se nosí podél cesty“. Célinův román je zrcadlo, které se připevňuje na záchodě. Líčí hru v kuželky. Nic ho na tom nezajímá tolik, jako že hráči chodí stranou močit. Což znamená, že povýšil záchodovou stránku této záležitosti nad všechny ostatní. Budeme-li líčit hru v šachy a vybereme si jen ten moment, kdy jednoho z hráčů tak začalo bolet břicho, až si musel jít ulevit, zda jsme tím řekli všechno o hře v šachy? Zda jsme břišní události, které jsou tu méně důležité, nepostavili nad práci myšlenky, která je tu podstatou děje? Zda je vše řečeno o plavbě lodí, která může být vznešenou, popíšeme-li projevy mořské nemoci? Nuže, je pravda, že lidé na neklidném moři zvracejí. Ale jak velká pravda je tím řečena o člověku? Říkáte tím pravdu jen o jednom jediném lidském nervu, o nervu vagu, jehož podráždění způsobuje zvracení. Ačkoliv jste vyslovil pravdu, vyslovil jste jen nevelikou pravdu, jen malinkou a nezajímavou celkem pravdu, a nemůžete se zejména honositi, že jste obsáhl duši člověka, když jste ho viděl dávit. Ani ten, kdo řekne všechny pravdy o žaludku nebo o podbřišku (a Céline říká skoro všechny pravdy o nich jen tenkrát, jestliže žaludku nebo podbřišku se vede mizerně), nemůže činit nárok na to, aby se mu uvěřilo, že řekl všechnu pravdu o člověku.

Líčí Céline život přesně tak, jak ho potkává? Je to intrikán vůči skutečnosti, jako ostatně všichni umělci. Pořizuje ze života pečlivý výběr; nestylisuje o nic méně než spiritualisté. Ať nikdo neříká, že život je právě takový. Záleží na výběru toho, čemu chceme věnovat svou pozornost. Nějaká svěhlost, nějaký neblahý živel v Célinově duši ho ponoukly, aby pořídil ze života právě takový výběr, jaký pořídil. Četl jsem, že prý to má být trest za vylhanou optimistickou literaturu. Je-li to trest, je příliš důkladný. Ostatně kde lze nalézt v literární tvorbě od války ten vylhaný optimismus? Nevím o něm, a nikdo asi neví. Věru, že to nebyla růžová zahrada. Mnohem spíše bychom v poválečné literatuře našli vylhaný a afektovaný pesimismus. Trestal by nás tedy Céline za viny nespáchané, patrně za růžovouckou literaturu našich otců a dědů. I když nekňouráme úzkostí ani nekřičíme, jakoby nás na vidle brali, není zla a není bídy, kterým bychom se byli my, pováleční lidé, nepodívali do tváře a kterých bychom si nebyli uvědomili. Kdyby Célinovo dílo nemělo být nic jiného než karcer pro nedbalé a povrchní žáky života, pak trest potrefil nevinné. Naše generace ví o všech propastech bytí soukromého i společenského více, než vědělo několik generací předcházejících dohromady. V tomto směru nikdo nemusí náš zrak zbystřovat. Ale ovšem že ta teorie o trestu je nesmysl. Céline nepíše tak proto, aby nás trestal. Píše tak proto, že má poraněnou duši. Není to učitel se vztyčeným ukazovákem, je to trpící a svíjející se člověk.

Všechno, každý fakt, každá skutečnost a každá okolnost mají u Céline jakoby kámen na krku, který je stáhl do bahna hnusu. Nemůže popřít, že existuje milující matka, poněvadž si uvědomuje, že by se lidé ptali: co je to za učitele pravdy, který ví tak málo o pravdě? Zdálo by se, že s milující matkou, která se loučí se synem, lze jen nemnoho podniknouti se stanoviska hnusu. Hle však, jak Céline upevní onen kámen kolem jejího krku:

„Koňská síla lásky se v takových chvílích rodila v jejím pochroumaném těle... Už dávno před tím ji to vždy strhlo, takové loučení. Obracelo ji to celou na ruby, strašné tornado, jakoby jí duše vylézala radkem, očima, břichem, nadry, jakoby mě jí celého obalila... Nemohla za to... Na pohled to bylo hnusné...“

Není-li láska mateřská sama hnusná, jsou aspoň její projevy hnusné, jako kdybyste padli do kádě s odpor- ně lepkavým medem. Jak se tomuto člověku pro zvláštní stav jeho nervů a smyslů asi nepříjemně a nepohodlně žije na světě! Není druhého autora tak vzdáleného netoliko kráse, nýbrž i jen příjemnému pocitu. Přechásto máte chuť se ho zeptati: už je vám lépe? Mohli bychom mluvit o sensační, nebývalé, dosud nikdy nedosažené, rekordní převaze pocitů nelibých nad libými, záporných nad kladnými, kdyby tu nějaké pocity libé a kladné vůbec byly. Nechtějte vlídný názor na život od člověka, který právě trpí zánětem okostice. Pošle vás ke všem čertům, začnete-li u něho požádat takovou anketu. Mnoho vlídného o životě se nedoslechnete ani od člověka, který má permanentní bolení břicha. A to se zdá býti případ všech hrdinů Célinových. Je dávno známo, že lidé s vnitřnostmi v nepořádku, lidé nějakým způsobem nepodaření, nejsou spolehlivými svědky o životě. Jejich pocity nemohou být jiné, než nelibé.

Protože u Céline není nic jiného než kaluž hnusu a ošklivosti, chybí tu vůbec kontrast, tento veliký a účinný prostředek umělecký. Jeho lidé nemají odkud spadnout, poněvadž jsou od samého začátku dole. Proto při četbě Céline nikdy nepocítíte hrůzu nad tragikou pádu. Jedním z nejpůsobivějších efektů Maupassantových bylo ukázat, jak za pevnou, milou, krásně utvářenou, zdravou, čile se pohybuující hmotou najednou se ukáže smrt, rozklad a hniloba. Ale u Céline, ačkoliv ovšem hnití popisuje stejně podrobně jako dávení a ačkoliv tu ovšem lidé nad mrtvolami zvracejí, není pravé hrůzy, poněvadž tu není pravého kontrastu. Jeho lidé dost zvrací i jindy, a jeho hmota jakoby hnula stále, i za života.

Není neřesti dosti zvláštní a odpor- ně, aby o ní nebyla zde učiněna zmínka. Přes to nemůžeme o Célinovi mluvit jako o pornografovi. K pojmu pornografie patří rozkošnická záliba v neřesti, jisté potěšení z její technické stránky, jistá samolibá virtuosita, která ostatní povzbuzuje k následování. Nic takového u Céline. Jeho lidé jsou ve svých neřestech lapeni jako zvíře v kleci. Cítíte, že to nejsou rozkošníci, nýbrž zajatci temnoty.

Kdyby si Quasimodo, hnusný hrbáč Hugův, psal poznámky o životě, mohlo by to vypadati podobně, až na to, že by v tom bylo snad více touhy. Jinak by se v duši tohoto znetvořeného vyvržence života musila skrývat asi stejná převaha nelibosti nad libostí. Čtete-li Céline, jakoby se ocitli v zemi barbarů, kteří nemají ani našich pojmů, ani našich citů. Esteticky nejsilnější je tam, kde se v něm ozývá jakoby něco z pochmurné surovosti středověkých kazatelů, kteří přicházeli vyličit svět jako slzavé údolí a vzbudit hrůzu před peklem. Víme ostatně z jednoho jeho článku, že je obdivuje.

Flaubert a Tolstoj měli snad někdy sklon dívat se na svět poněkud tak, jako se dívá Céline. První před tím utekl k umění a kultu krásy, v němž ovšem chvílemi je něco hysterického právě proto, že je to útěk, druhý k náboženství, ve kterém je něco hysterického z téhož důvodu. Ale Céline neutíká. Nezápasí s tímto obrazem světa, ačkoliv člověk s ním má zápolit jako s každým pokušením. Roztáhl se široce a pohodlně, nastavuje se každému záchvěvu hnusu, jakoby to byl paprsek sluneční.

Musíme si odpovědět, pokud to dovedeme, na dvě otázky: jak přišel k tomuto obrazu světa? A proč, dospívání nebo dohnání už k němu, nesnažil se jej v sobě potlačiti, nýbrž tak široce jej rozvléká, tak jej se strany na stranu obrací, aby nikomu ani jeden záchvěv hnusu neušel?

(Dokončení.)

Karel Čapek:

Umění a politika

II.

Po druhé mi to zaskřípalo docela jinde, a sice, abych tak řekl, blíže prahu. Bylo to v článku Otty Rádl „Politické divadlo má úspěch“, který vyšel před váno- cemi v tomto listě. Mám sice stejné potěšení jako dr. Rádl z toho, že máme dvě dobrá politicky special- isovaná divadélka, jako je D 36 a Osvobozené; říkám si, že je to dobré znamení pro život naší demokracie; mívám upřímnou radost i z jejich úspěchů, někdy jako umělec, někdy jako tvor politický. O to tedy nejde; ale závěry, které pan dr. Rádl činí z faktu, že „politické divadlo má úspěch“, nelze vyslechnout klidně ani zdvo- řile. Ano, dejme tomu, že politické divadlo jakožto takové má úspěch; ale kdyby si třeba pan Karel Hašler založil politický kabaret, kde by se pan dr. F. X. Hodáč a pan profesor Domin mohli cítiti jako doma, nepochy- bujte, že by i tam docházelo k bouřlivým úspěchům a že by se pan chansonnier také mohl ohánět nadšenými a dojemnými dopisy od elektrikářů, studentů a venkov- ských chlapců. „Úspěch“ je vůbec argument velmi dvojsečný; dokazuje-li jím pan dr. Rádl, že náš lid chce „demokraticky bojovné divadlo“, může jím Ty- láček dokazovat, že náš lid si přeje operetu v národních krojích a že jediné zdravé a živé umění je píseň „Já bych chtěl mít tvé foto“. Pozor na takové argumenty.

Ovšem daleko horší je, co Otto Rádl říká dál. „Jsme-li někdy ochotni věřiti, že doba divadla už mi- nula a že film, rozhlas, televise nahradily živou podí- vanou jevištní, přesvědčujeme se naopak, že divadlo (snad kromě oficiálních scén) může být ještě útvar- em neobyčejně živým.“ Z ohlasu, jež mají divadla poli- tická, „poznáte, co je dnes skutečným ‚Národním‘ di- vadlem a uvědomujete si, jaký ohlas musí divadlo na- lézti, aby se smělo pyšnit tímto jménem. ‚Národní di- vadlo‘ jako podnik oficiální, stojící pod rozmanitými politickými vlivy, které se pak navzájem paralyzují, ovšem takhle aktuální nemůže být: proto také musí zůstat sociologicky mrtvým podnikem, přes všechno poctivé úsilí, které na volbu her i na pokrokovost a dokonalost reprodukční techniky v něm budou vynakládati jeho literární vůdci, umělečtí šéfové, režiséři i herci.“ Srovnajte s několika dopisy, které dr. Rádl cituje, „nepatrný ohlas, který v tak širokých vrstvách nalézá naše moderní umění výtvarné nebo naše poesie. Dospějete k poznání, že naše mladé divadlo... je věc lidu a národa. Politická orientace těchto divadel a je- jich odvaha k naprosté aktuálnosti je právě jejich nej- větší silou...“

Tak počkejte, tohle se tak nemůže nechat; to bychom mohli udělat kříž nad celou poesií a literaturou a pro- hlásit, že není „věcí lidu a národa“, jelikož se „v ši- rokých vrstvách“ netěší tak silnému ohlasu jako... dejme tomu extempore pana Fandy Mrázka. A mohli bychom udělat kříž taky nad milými V + W nebo nad D 37, protože tyto podniky „přes všechno poctivé úsilí“ nemají „v širokých vrstvách“ tak živý ohlas

jako nejpitomějši filmový kýč — abychom přešli na pole, kde pan dr. Rádl je snad trochu víc doma. Každá a hlavně politická aktualita má sama sebou zaručený širší a promptnější ohlas než dejme tomu Tomanova nebo Březinova báseň; ale prosíme pana doktora Rádlu, aby pro ten „nepatrný ohlas“ nevyhostil poesii z okruhu věcí, jež mají právo na život. Politická karikatura v novinách má zajisté širší a živější ohlas než malovaná krajina nebo lidská tvář; ale proto přece nebudeme žádat na malířích, aby hodili štětky do kouta a omezili se na to, že budou v jedněch novinách prohánět nemilosrdnými tahy tuše ty druhé politické partaje. Udělá-li pan Vlasta Burián narážku na poslance nebo na nemocenské pokladny, má s tím nesporně živější a lidovější ohlas než Faust se svými monology; ale snad pan dr. Rádl dovolí, aby Faust na jevišti nedělal extempore o nemocenských pokladnách nebo o paní Simpsonové. Byla by v tom sice „odvaha k naprosté aktualnosti“, ale v dobách až příliš nabitých aktualitou je také jiná odvaha: k věčnosti, k trvalému a obecnému lidství.

My mnozí totiž nejsme s panem drem Rádlem „ochotni uvěřit, že doba divadla už minula“ a je dostatečně nahrazena Paramountem nebo Ufou. Ale ještě méně jsme s ním zajedno v mínění, že Národní divadlo je nutně „sociologicky mrtvým podnikem“, protože se v něm navzájem paralyzují „rozmanité politické vlivy“. Nemýlíme-li se, jsou to právě ty „rozmanité politické vlivy“, čemu se říká demokracie; domníváme se dokonce, že v tom okamžiku, kdy by se v našem veřejném životě přestaly navzájem paralyzovat ty „rozmanité politické vlivy“, ztratili by asi i páni V + W i pan E. F. Burian hodně mnoho na své svobodné politické aktualnosti. Jsou v tom směru velmi určité divadelní zkušenosti z Třetí říše — i z SSSR. S nemenším podivem slyšíme, že by se naše státní scéna stala „skutečným Národním divadlem, jež by se smělo pyšnit tímto jménem“, kdyby se v něm přestaly paralyzovat „rozmanité politické směry“; čili jinými slovy, že by se stalo divadlem opravdu *národním*, kdyby se vřadilo do té nebo oné politické fronty. Toto rovnítko mezi národem a politickou frakcí se ovšem jmenuje duch totality; a máme své jasné názory o tom, kam takové rovnítko zásadně a radikálně nepatří. (Ať dovolí Ferdinand Peroutka: především ne do tohoto listu.) Dále, máme vážné pochybnosti o tom, že „skutečně národní“ je jen to, co je politicky aktuální. Promiňte, litoval bych národa, který by byl krmem jenom politikou a aktualitami; na to snad máme dost denního tisku. Jsme až po krk potopeni ve stále aktualnosti novin, politiky, hospodářství a tak dále; máte snad trháni požurnalistit i divadlo, literaturu a umění? Myslíte opravdu, že by bylo „sociologicky mrtvým podnikem“ divadlo, které by nepředstavovalo nic jiného než život člověka, jeho lásku a bloudění, slabost i hrdinství, vznešenost i žalostnou bídu i smích lidských bytostí, tak jak jsou, bez ustrnulého satiristického šklebu? A ještě to nejhorší: prý divadlo nepolitické „musí zůstat sociologicky mrtvým podnikem, přes všechno poctivé úsilí, které na volbu her i na pokrokovost a dokonalost reproduční techniky v něm budou vynakládati jeho literární vůdci, umělečtí šéfové, režiséři i herci“. Tak tedy nezáleží na básnické hodnotě hry; nezáleží na tvoření herce nebo režiséra; to všechno je „sociologicky mrtvé“ a jediné živé je politická aktualnost! Děkuji uctivě: to jsme se dostali hezky daleko... mimo kulturu. Poslyšte, stačí-li politická aktualnost, pak už

opravdu místo knížek, divadla a ostatního umění můžeme dát národu jednoduše noviny, televizi a usměrněný rozhlas; na tu poslední špetku nepolitických a neaktuálních duševních potřeb stačí potom, doufám, filmový kýč.

Ale do té doby, než dojdeme k tomuto stupni sociologické živosti, budeme vidět něco lidsky svrchované živého v každém poctivém úsilí tvořit, dělat čisté umění a pokoušet se o dokonalost, i kdyby měla „nepatrný ohlas“ zejména „v širokých vrstvách“. Konec konců, co dělat: umění se na rozdíl od politiky nevyrábí pro žádné vrstvy, nýbrž jenom pro lidi.

Myslím, že těch pár vět, se kterými jsme se zabývali, jsou jenom lapsus, k němuž došlo z příliš dobré vůle prospět našim politickým divadlům — třeba i za tu cenu, že se skoro záměrně odhání hlavně mladší publikum od těch druhých divadel; což ovšem není zrovna dobrá kulturní služba. Na druhé straně však Rádlův článek ukazuje na otázku zásadnější: na poměr literatury a umění k aktuálnímu světu a k jeho naléhavostem politickým a hospodářským. Před několika lety byla táž otázka načata v diskusi o románu reportážním; tehdy se ozvaly hlasy, oznamující, že starý román je „sociologicky mrtev“ a že nový román bude jen aktuální a skutečnostní reportáží. Pokud je mi známo, to proroctví se nijak zvláště nespĺnilo; románových reportáží valem nepřibýlo a toho druhého románu jaksi neubylo. Ukazuje se, že čas od času se intelektuálních lidí zmocní jakési trháni; chtěli by, aby literatura a umění zasahovaly hlouběji a časověji do soudobého dění a daly se, jak se říká, do služeb dnešku. I počnou jménem dnešní doby kárat literaturu, aby nechala takových zbytečností, jako je duše a sudba člověka, a raději zaznamenávala hromadná hnutí a dějinné faktory našich dnů.

Na mou duši, nepatřím mezi ty, kdo by jménem čistého umění a věčných hodnot mohli zásadně a s odporem odmítat tyto hrubé požadavky. Jak snad je známo, dopustil jsem se sám a bez říkání několika aktuálních románů i her, ve kterých jsem se nevyhnul otázkám a starostem dne, pokud jsem k nim měl co říci. Shledal jsem dokonce, že je to dost nevděčná práce, na niž kritičtí duchové pohlížejí většinou s jemným opovržením; dostalo se mi poučení, že spisovatel je povinen sám sobě, aby usiloval o cíle vznešenější a absolutnější než jsou tyto perspektivy dnešního světa. Nuže, nemohl jsem si pomoci; nejspíš z osobního temperamentu jsem to dělal a budu to asi dělat dále. Ale jakmile se položí dilemma, má-li moderní literatura být literaturou čistou nebo aktuálně užitečnou, budu bez váhání bojovat za jednu věc: že literatura a umění mají právo být čisté a nespoutané dobou, a na tuto jejich svrchovanou svobodu že nesmí nikdo nešetřit sahat. Jsem si vědom, že i v tom je příznak doby: kdysi se bojovalo o svobodu myšlení a umění v tom smyslu, aby mělo právo zasahovat svou kritikou a výstrahou do aktuálního osudu světa; dnes musíme občas bojovat o tu svobodu, aby se na myšlení a umění nežádala mermomocí politická nebo jiná aktivní služba a nechala se jim volnost tvořit po svém, i kdyby se to týkalo hodnot nejsoukromějších a nejjzdálenějších tomu, čemu se říká potřeba dne. Snad je to trochu mystika; ale možná, že zrovna v tom nejsoukromějším a neintimnějším se naplňuje hlubší životní účelnost uměleckého tvoření.

do ba a lidé

Karel Kubata:

Starý drak Graham

Není to jistě náhoda, že překlad první knihy amerického spisovatele J. H. Lorimera, nazvané „Od piky“, vydal u nás před válkou Jan Laichter, a druhou knihu, „Starý drak Graham“, před několika lety zlínské nakladatelství Tisk. Čím to asi je, že dvě nakladatelství tak různého kulturního poslání a tak různého ladění se v značném časovém rozpětí shodla v tom, že myšlenky, uložené do těchto poměrně malých knížek, nemají zůstat českému čtenáři neznámy? Sešli se pravděpodobně v předsevzetí předvésti ukázkou literatury, hlásající životní optimismus a pěstující mužný charakter. U Batů pak ještě hrála nemalou roli skutečnost, že zásady amerického podnikatele, v knížce té nevítavým a humorným způsobem glorifikované, jsou zásadami, a nichž byl budován Zlín. Nic bližšího mi není známo, ale chtěl bych uzavřít sázku, že „Starý drak Graham“ zaujímal čestné místo v knihovně Tomáše Bati nebo aspoň, že muž, který rozhodoval o vydání této knihy, myslel především na zakladatele a budovatele moderního Zlína. Já aspoň jsem při čtení knihy té neubráníl se vzpomínání na tohoto, mně pouze z jeho veřejných projevů známého kapitána.

Upozornuji hned s počátku ty čtenáře, kteří milují pouze t. zv. velkou literaturu, aby po této knize raději vůbec nesahali. Obávám se, že by ji odložili ne bez zklamání. Nemá nic společného s moderním románem, přetíženým propastností lidské duše a složitou problematikou tohoto pochmurného století. Není to možná vůbec literatura, nevyhovující požadavkům literárně estetickým. Kdo z vás za to prošel školou prostého, ale tvrdého života, kdo z vás kdysi začínal anebo začíná slézat skleněnou horu t. zv. kariéry, bez peněz, bez protekce, jako učedník v dílně nebo praktikant a poslíček v kanceláři, srážen k zemi jednou nepřízní osudu a po druhé lidskou zlobou, kdo z vás postaven před důležité rozhodnutí, nemá možnost čerpat ze studnice dlouholetých studií, ale je nucen rozpomínat se pouze na vlastní zkušenosti nebo na rady a ponaučení svých rodičů, učitelů a zkušených a vzdělaných přátel, kdo výpověď z práce jednou dostával a po druhé dával, kdo prožil dny šťastných i nešťastných lásek, kdo zná světla i stíny manželství a jeho nebezpečná úskalí příbuzenských vztahů, kdo sám křivdil a prošel ohněm křivdy a pomluvy, kdo ví, co to je dravá a neslušná soutěž a kdo nad ní už jednou zvítězil, aniž by podlehl sirénám, pějícím píseň o lehce vydělaných penězích, zkrátka, kdo ví, co to je skutečný život, ten nebude číst ani řádky této, na první pohled pouze humorné a poněkud drsné knihy bez vzrušení. Nalezne zde zrcadlo svých všedních i svátečních dní, setká se tu s odpověďmi na otázky, s nimiž si tolikrát nevěděl rady, s uspokojením přečte si potvrzení svých dobrých rozhodnutí i činů a s lítostí přijme vysvětlení svých nezdarů. A pro další cestu odnese si mnohou moudrou radu.

Podtitul knihy naznačuje obsah. Zní: „Listy zbohatlého obchodníka synovi“. Jde o pomyslné dopisy, které píše majitel firmy Graham & Co., velkoobchodník ve-

převým masem (na burse mu říkají starý drak Graham), svému synovi Pierrepontovi, který je zaměstnán v otcovském závodě. Dopisy starého Grahama jsou často odpovědi na korespondenci synovu. Jde o otce s tak nepoetickým zaměstnáním, jakým je obchod s prasaty. Ale o tom až později. Starý drak píše synovi při různých příležitostech.

Každý z dopisů reaguje buď na nějaké synovské přání nebo se dotýká jeho důležitých životních rozhodnutí. Tak na příklad hned v prvním dopisu jde o to, že syn by rád nějaké lepší místo v závodě. Slyšte otcovu odpověď:

„Nechci s Tebou porušit zásadu povyšování v našem závodě jen proto, že ses náhodou narodil mým synem, Milující otec a hloupý syn tvoří špatné spřežení, a dobrý podnik je špatný rodinný kočár. Mimo závod Tě mám raději než všechny svoje zaměstnance, ale v závodě je v mém srdci před tebou aspoň dvacet mužů, chceš-li se dostat v jejich čelo, musíš utíkat vytrvale a poctivě a nikoliv používat svého starého tatíka jako pružného můstku. Poznám jsem ze zkušenosti, že když závod začíná vypadat jako rodinný strom, najdeš ve většině jablek pěkně v teploučku a pohodlí zabalené červy. Člověk se závodem plným příbuzných se podobá svini s mladými vepříky — musí nevyhnutelně zhubnout, zatím co ostatní tloustnou.“

A na synův náznak, že by měl jít na odpočinek:

„Chci docházeti do závodu jako obvykle, protože neznám žádné jiné místo, kde bych mohl den co den, celý rok prožívat deset hodin švandy... Nikdy jsem nejevil velkého zájmu o tu moderní teorii, že práce nemá býti poskytnuta nikomu staršímu čtyřiceti let. Obchod má také svoji smrtelnou čáru, stejně jako kazatelství, a padesátka je příhodným věkem, přes který lze ji vésti; ale zkušenost mně ukázala, že je mnoho mrtvých po obou stranách této čáry... Kdykoliv slyším povídání o odvážení starých lidí do továrny na lep, vždycky si vzpomenu na dra Hoovera, když na něm zkoušeli účinnosti té čáry, smrti v padesátí, ačkoliv tenkrát mu bylo něco přes osmdesát let.“

A nyní následuje povídka o starém pastorovi, kterého chtěli odstaviti pomocí mladého kazatele, jejíž obsah vám nebudu vypravovat, protože bych setřel pel jejího půvabu.

Mladý Graham postupuje konečně na místo vedoucího tukového oddělení a starý drak se rozepisuje o umění výběru spolupracovníků a ovládání podřízených:

„Nesmíš nikoho považovat za bankrotáře, jen proto, že ztroskotal jednou či dvakrát — ledaže by přijímal svoje nezdar příliš lehce. Často chlapík, který byl devatenáct kol otloukán po celém ringu, udeří ve dvacátém na to právě místo...“

Ale pozor: když pustíš osla na pastvu, najde jen bodlák... V obchodě jsou dva druhy maličkostí — ty, které Ti nesmí uniknout, a ony, jichž si nesmíš všimati. Ty první se týkají práce Tvé a Tvých podřízených. Druhé jsou ony, úskoky a nástrahy, jimiž Tě obklopí závistiví. Každý úskok je vždycky tak nízký, že člověk vykračující si z vysoka může je snadno překročit...“

Dobrý představený musí všechno vidět i bez špehování; musí všechno slyšet i bez naslouchání a všechno vědět bez vyptávání. První banánová slupka, po níž sklouzne mnoho mužů, když jsou postaveni v čelo jiným, je touha stát se rychle oblíbeným. Můžeš si kdekoliv koupit jistý druh popularity úplatky a úsluhami; ale nemůžeš si koupit úctu ničím jiným než spravedlností a to je jediná popularita, která má cenu.

Věřím v ovládání lidí láskou, ale zkušenost mně ukázala, že na světě je mnoho lidí, jimž musíš dát najevo, že jsi připraven zdvihnout cihlu. Tito lidé omylem zaměňují laskavost za slabost a zdvořilost za zbabělost...“

Rámus není autorita a nemá smyslu zuřit, řvát a nadávat po závodě, když se Ti něco nelíbí. Neboť když to někdo soustavně provádí, jeho lidé toho za chvíli nedbají ani za mák. Vyskočí ovšem, když se rozkřikne, protože si cení svého krku, ale nikoliv jeho dobrého zdání...“

Velmi často muž, který se Ti nelíbí na první pohled, udělá na Tebe po druhé lepší dojem, protože mnoho lidí vypadá nejhůř, když se snaží vypadati nejlíp...“

Jediná protekce, kterou schopný člověk potřebuje, je dáti mu možnost, konati nejlepší práci jaké je schopen...“

Nikdy za žádných okolností nikomu nenadávej, propusť ho... Žádný jiný způsob, který jsem vyzkoušel, nepřiměje lidi, aby měli větší zájem o výši Tvého zisku, jako když jim dáš na něm podíl. A není lepší reklamy pro závod, než když lidi chodí po městě a chlubí se tím, že v něm pracují..."

Synovi-novomanželi píše:

„Nesmíš si vzít do hlavy, že Tvoje žena, protože se nestará o obchod, má lehkou práci. Mnoho mužů chodí po domě s hrdě vypjatou hrudí a diví se, proč jejich ženy mají tolik potíží se služkami, když oni ovládají tak hladce svoje podřízené v kanceláři. Chceš-li to opravdu vědět, vytáhni dva své lidi z otáčecích židlí a jednoho postav k rozpálené plotně, na níž stojí tlakový hrnec, abys neměl pozdě oběd, zatím co v jedné troubě se peče krocán a ve druhé koláč a na plátech se vaří a syčí patnáct různých věcí, jež mísí svoje vůně. A druhého vyžeň na dvanáctihodinový úkol, aby ustlal všechny postele, které jsi zvalel, aby umyl nádobí, které jsi pomazal a vyčistil všechny prach, který jsi domů nanesl, a to všechno říd, zatím co děcko Ti řve v náruči, že ho bolí břicho — jen tohle zkus se svými dvěma lidmi a uvidíš, jak dlouho bude trvat, než budeš musit přistávat k továrně blázinec..."

Žádný muž doopravdy neví ničeho o ženách, vyjma vdovce a ten to zapomene, jakmile se chce znovu oženit. A žádná žena doopravdy neví ničeho o mužích, vyjma vdovy a to musí zapomenout, než je ochotna znovu se provdat. Jedna věc, kterou Ti mohu říci, jest, že všeobecně vzato, žena je vždy lepší muž, o nějž stojí. Neboť když je žena špatná, tak je vždy tím vinen muž; a když je muž dobrý, pak také za tím stojí nějaká žena."

To jsou, čtenáři, kusé citáty z překrásných pasáží moudrostí vyvrážděného muže. K těmto pasážím druží se znamenité historky o mužích a ženách, s nimiž se starý drak setkal a z jejichž osudů pramení jeho životní kredo: O panu Binderovi, majiteli pohřebního ústavu, který to prohrál přílišnou horlivostí, o konkurentu starého draka Jake Solzheimerovi, který vyráběl falšované sádlo „Sněhová závěš“, o staré černošce, tetě Tempy, kuchařce pastora Hoovera, která přes zákaz svého chlebodárců vařila i v neděli, o případu přítele Hamiltona Hugginse, zvaného Stará šunka, který dal svému synovi jako svatební dar milion dolarů, a jiné a jiné.

Proti knize lze vznést námitku, že je ryze kapitalisticko-podnikatelská, že každá kapitola její točí se kolem konců jen kolem peněz a podnikatelského zájmu, pomíjejíc duchovní hodnoty. Ale i když připustíme tuto námitku a mnoho jiných, na příklad onu, že nikde není ani slova o soukromém životě zaměstnancově, o účtách k jeho politickému přesvědčení, není důvodů, aby chom neviděli, že skořápka chvalo zpěvu liberalistické školy skrývá ušlechtilé jádro kritiky kapitalistického řádu. V závěrečné kapitole dokonce předpovídá krizi, která vznikne z mechanické politiky kartelů a trustů:

Přečtete si tyto věty o funkci peněz:

„Je zvláštní, že mnoho lidí se domnívá, když někdo neutráčí peníze podle jejich vkusu, že jich správně neuzívá, a když se nebaví podle jejich vkusu, že nemůže na světě nic užít. Domnívají se, že peníze mají zahálet, ale já věřím, že peníze mají pracovat. Mnozí lidé jsou přesvědčeni, že peníze mají jít na dostihy a na šampaňské, ale já věřím, že mají chodit do závodu a zachovávat střelivost. Když se někdo specializuje na rozmnožování o tom, jak by druhý měl utrácet své peníze, pak zpravidla myslí o milionech a pracuje za stovky..."

Nemyslím, že je pravdou, že umřít bohat je umřít s potupou, ale často se stává, že zemřít bohat, znamená být později zhanoben kupou neschopných dědiců..."

Poznal jsem hromadu lidí, kteří lenořili životem, protože vydělali nebo zdědili mnoho peněz a nedovedli dělat nic jiného než číst ať jim vyschnul mozek, nebo pít až do něho dostali vodnatelnost. Samé knihy a žádná práce dělají z Honzy paňácu, samá hra a žádná práce dělají z Honzy osla s bláznivostmi v hlavě..."

Život se stává složitějším a obchod rozrůstá, takže musíme vychovávat lepší pokolení lidí, máme-li zůstat v čele pokroku. Nyní je v obchodě taková spousta problémů — problémy trustové a pracovní — že stárnu při pomýšlení, co všechno budeš muset podstoupit. Nesnáž vězí v tom, že je mnoho těch chlapíků, kteří vezmou silnou zdravou myšlenku — hospodárnost ve výrobě a prodeji — a spráhnou ji s nejpokročilejší obchodní zásadou: inflací hodnoty továrny a skladu — a potom se diví, proč si lidé drží nosy, když jejich auto ujíždí po Wall Streetu. I zdá se mně, že mnoho syndikátů se nalézá ve stadiu, kdy už je mrtev individuální charakter podniků, z nichž povstaly. Každý nový koncern by měl vkládati do každé bedny, která opouští továrnu, kus osobnosti, zrovna jako jsem do nich vždycky vkládal kousek sebe..."

Jakmile nejschopnější muž celého podniku bude mít čas vyrůst na vedoucího a mladá vzdělaná generace bude pod ním vyrůstat a nepoctivá konkurence — nikoliv tvrdá konkurence — bude zavřena do kriminálu a cesta k němu bude vydlážděna, kdy už se tam dostali i ti chlapíci, kteří jezdí jen v automobilu, potom se může trust státi nejehospodárnějším způsobem obchodování."

Nezdá se vám, že tato pravidla musí platit o každé společnosti organisované ať už kapitalisticky či kolektivisticky? Neměl by tento hlas znít do duše i těch, kteří se pokoušejí o nový řád světa a při tom jsou ochotni převzít od dosavadního systému všechny nectnosti, politickou protekcí počínajíc a korupcí končíc?

A ještě jedno důležité poučení dává:

Autor jistě úmyslně zvolil jako vzor obchodníka vepřovým masem proto, aby tím více vynikla nejdůležitější vlastnost, která musí ovládat každého dobrého podnikatele: láska ke zboží, které vyrábí neb které prodává. Jsou to nejpůvabnější věty celé knihy, kde starý drak mluví o svém praseti, o svých šunkách a svém sádle, jak se v něm bouří krev, když konkurence, ženoucí se za lehkým ziskem, své výrobky falšuje a dryáčnickou reklamou ohlupuje obecnost. Ta láska k materiálu, který obrábím, dala světu zámečníka Škodu a ševce Batu a jiné selfmademany. Bez jejich posedlosti jejich dílem by svět byl mnohem chudší.

Kdo zůstane věren na příklad takové větě starého draka Grahama: „Na tomto světě jsou dva druhy nespokojenosti — nespokojenost nutící pracovat a nespokojenost lomící rukama. První dosáhne toho, co chce, a druhá ztratí co má“, — ten bude mít stále hvězdnou oblohu nad hlavou a pevnou půdu pod nohama.

dopisy

Jsou architekti viinni?

Vážená redakce!

V „Přítomnosti“ v č. 50 byl uveřejněn článek „Moderní stavby na betonovém písku“, podepsaný šifrou J. R. Bylo by snadné vyvrátiti paušální obvinění celého stavu architektů-projektantů, kdyby bylo dosti místa k vytknutí všech neúplných znalostí pravého stavu věcí, které autor článku na sebe prozrazuje. Takto nelze traktovati tak široký a závažný problém, jakým jest soudobé stavebnictví. Obsah článku i jeho dedukce svědčí, že jeho podkladem jsou jen všeobecné zkušenosti, kterých pisatel nabyt před lety v jedné stavitelské kanceláři.

Poměry při stavbách na periferii jsou opravdu velmi žalostné, ale jsou takové i při stavbách v centru města. Prospěchářství a hon za nejvyšší, ovšem zdánlivou rentabilitou, jsou všude stejné. V tom má pisatel pravdu, neboť před válkou

3—4% rentabilita byla zcela uspokojující, kdežto po převratu se nekalkulovalo jinak, než s 10—15 %, a i dnes, v době hospodářské tísně se počítá se 7—8%. Kvalita stavby musí utrpět, neboť není úměrnosti mezi jednotlivými složkami stavebního podnikání. Ceny pozemků se zvýšily více než odpovídá znehodnocení valuty, nároky na vnitřní vybavení bytů a místností neobyčejně vzrostly, rovněž tak požadavek rentability a výsledkem je snaha pořídit za nejméně peněz zdánlivě nejkvalitnější stavbu. Marné je upozorňování odborníků, že nejlevnější oferent s nejkratší dodací lhůtou jest nejdražší. Pan J. R. má pro to snadné vysvětlení: nějaká ta „procenta“ architektovi.

Informace pana J. R. o postavení architekta a jeho funkci při stavbě jsou zcela falešné. Při stavbách veřejných (státních, zemských, okresních, městských, obecních) nemá projektující architekt nikdy žádného vlivu na ofertní řízení, jímž se jednotlivé práce zadávají, neboť příslušný úřad, mající k dispozici vlastní úřední odborníky, zadává si práce sám, podle svých názorů ať již správných či mylných. Také při stavbách podnikaných různými korporacemi a ústavy, nezadává práce architekt, nýbrž stavební sbor, v němž architekt má rovnocenné postavení jedince s jedním hlasem.

Soukromé stavby zadává si zpravidla stavebník sám a projektant mívá při tom nejméně poradní funkci. Tedy pouze v tomto případě by mohl mít dodavatel zájem na přízni projektujícího architekta. Podle pana J. R. jsou to jediné „procenta“, které získávají dodavateli přičemž architekta, a tato procenta velmi snadno vysvětlují drahotu stavby, špatnost práce a vůbec celou mizerii dnešního stavebnictví. Jest s podivem, že autor článku, třeba nepodepsaného, může mít odvalu tak paušálně obviniti celý stav architektů z bráni úplatků.

Snad nejsou vyloučeny takové případy, jistě politováníhodné, avšak generalisování jest jistě stejně málo oprávněné, jako by bylo tvrzení, že všichni státní a veřejní úředníci jsou úplatní, poněvadž někteří jednotlivci se nyní před soudem zodpovídají z tohoto obvinění.

Ústředí architektů čsl., sdružující všechny odborné spolky architektů v republice bez rozdílu jazyka a odborného školení, odmítá proto co nejdůrazněji obvinění v článku obsažená a to tím více, že právě nedostatečné uplatnění našich kvalifikovaných architektů ve stavebnictví a to z příčin, ležících mimo stav architektů, zavinuje různé nedostatky ve výstavbě našich měst.

Pan J. R. zapomíná totiž na podstatnou okolnost, že není architekt jako architekt a že tohoto označení užívá dnes bez-trestně každý, komu to napadne. Širší veřejnost tradičně se domnívá, že titul architekta zajišťuje nejvyšší odbornou kvalifikaci v oboru stavebnictví, neboť tento titul příslušel za dřívějších dob (dle dvorního dekretu z r. 1812) jen absolventům polytechnik a členům Akademie výtvarného umění ve Vídni, jakožto odborníkům, a dřívejším stavitelům. Zatím co se během století odborné školství, vychovávající architekty, roz-

vinulo, nestalo se nic na ochranu tohoto stavu a architektura, jako krásné umění zůstala sice vyjmuta z platnosti řádu živnostenského, avšak nedostalo se jí dosud vlastní zákonné úpravy a ochrany, jako jiným povoláním. (Lékaři, advokáti, atd.)

Dnes jest pojem architekta tak mlhavý a široký, že zahrnuje všechno, od projektování kalhot (jsou přece architekti krejčí), krajek, záclon, lustrů, obchodních výkladů, plisování, ažurování, koberců až do projektování staveb i monumentálních. Vysoké a odborné školy státem zřízené a vydržované vychovávají a rok co rok do života vysílají jistý počet kvalifikovaných architektů projektantů, avšak bez jakékoliv ochrany jejich povolání před neoborníky.

Po léta se marně skuteční architekti domáhají na svých sjezdech, memorandy vládě, osobními intervencemi u úřadů a pod. právního vymezení svého oprávnění v zájmu veřejném, právě nyní se dožadují, aby v novém zákoně o stavebních živnostech bylo jim přiznáno právo na tu část práce v našem stavebnictví, pro kterou se po léta odborně školili, avšak výsledky zatím jsou malé, neboť architektů, totiž skutečných architektů jest malý počet, kdežto těch ostatních architektů jest mnoho.

Tak vypadá situace s těmi architekty a s těmi procenty. Nejsou žádná procenta, ba není ani žádná práce a když, tedy nějaká ta soutěž špatně dotovaná a při tom i ty ceny se nevyplácejí, leda až po mnoha měsících (na př. ceny ze soutěže na nemocnici v Motolech nebyly dosud vyplaceny). Pan J. R. by měl povědět, co si představuje pod slovem „architekt“ a co soudí o právech a povinnostech tohoto stavu, jež činí odpovědným, z důvodů těch procent, za neutěšený stav dnešního stavebnictví.

Ústředí architektů jest do jisté míry povděčno, že „Přítomnost“ poskytla místa článku, jehož základní motivací jest sice nutno odmítnouti, avšak jinak vítá podnět k diskusi o problému architektů. Jde tu především opět o otázku mladých, nezaměstnaných a při tom opravdových architektů, kteří nemají dnes příležitosti, aby v některé stavitelské kanceláři získali alespoň těch všeobecných zkušeností, kterých pan J. R. před léty nabyl. Ústředí architektů bylo by vděčno za širší rozvinutí otázky, k čemu Vysoké školy technické, Akademie umění a Uměleckoprůmyslová škola vychovávají kvalifikované architekty, jestliže — dle rozhodnutí ministerstva obchodu z r. 1926 — kterýkoliv stavební živnostník může projektujícímu architektovi zakázati přístup na stavbu, jako „tam nezaměstnanému“. Snad pod zorným úhlem tohoto úředního názoru by se ta procenta jevila docela v jiném světle a snad by se ukázalo, že dnešní skuteční, kvalifikovaní architekti opravdu nemají vlivu na drahotu a nekvalitu staveb a že by snad celá otázka mohla býti postavena docela opačně.

Ústředí architektů čsl.:

Arch. Jan Mayer,
jednatel.

Ing. arch. dr. Fr. Hruška,
místopředseda.

*Mladí mohou nejlépe užít výhry v třídní loterii -
Mohou vybudovati i zlepšiti si existenci!*

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ - KAREL KELLNER V PRAZE
TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ!

zřídil na Václavském náměstí čis. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nové vzorné papírnictví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.